

De Staat van het Recht 2023

Onderzoek I&O Research in opdracht van Trouw

Colofon

Uitgave

I&O Research
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2023/118

Datum

juni 2023

Opdrachtgever

Dagblad Trouw

Auteurs

Maartje van de Koppel
Peter Kanne
Milan Driessen

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	5
Conclusies	5
Belangrijkste bevindingen	5
1 Inleiding	8
1.1 Achtergrond en doel van het onderzoek	8
1.2 Methode en representativiteit	8
1.3 Leeswijzer	9
2 Veiligheid	10
2.1 Veiligheidsgevoel	10
2.2 Slachtofferschap	12
3 Misdad en criminaliteit	15
3.1 Criminaliteit	15
3.2 Vuurwapenbezit	17
4 Drugs en alcohol	18
4.1 Gebruik van drugs en alcohol	18
4.2 Minimale leeftijd voor drugs en alcohol	19
4.3 Drugs en criminaliteit	21
5 Vertrouwen in instituties	23
5.1 Vertrouwen in instituten en (beroeps)groepen	23
5.2 Vertrouwen in misdaadbestrijding	25
5.3 Stellingen over straffen	27
5.4 Soepel straffen	30
6 Justitie en rechtspraak	33
6.1 Rechtspraak	33
6.2 Besteding van middelen	35
7 Politie	38
7.1 Bevoegdheden van de politie	38
7.2 Etnisch profileren door de politie	42

8	Vrijheden en privacy	43
8.1	Privacy	43
8.2	Rol van politiek en overheid	46
9	Bedreigingen en norm-overschrijdend gedrag	49
9.1	Bedreigingen	49
9.2	Norm-overschrijdend gedrag	52
10	Demonstratievrijheid en de gang naar de rechter	53
10.1	Demonstreren	53
10.2	Gang naar de rechter	59

Samenvatting en conclusies

De Staat van het Recht gaat over de opvattingen van Nederlanders over de Nederlandse rechtsstaat. Na eerdere edities in 1991, 1998, 2003 en 2008, uitgevoerd door (TNS) NIPO, voerde I&O Research dit onderzoek uit – in opdracht van Trouw – in het voorjaar van 2023. Aan het onderzoek werkten 1.483 Nederlanders van 18 jaar en ouder mee.

Conclusies

Vertrouwen in rechtstaat fier overeind

De afgelopen dertig jaar zijn Nederlanders niet heel anders gaan denken over politie, justitie en de rechtsstaat. Daar waar we het vertrouwen in de politiek (regering en Tweede Kamer) fors zien dalen, blijft het vertrouwen in rechters onverminderd hoog. Verder blijft de steun voor vuurwapenbezit erg laag en ondanks de introductie van sociale media en de 24-uurs nieuwsstroom, is men zich niet meer of minder gaan storen aan uitgebreide misdaadverslaggeving in de media.

Milder over misdaad en straf

We zien wel enkele veranderingen in opvattingen over misdaad, recht en straf. Nederlanders zijn iets milder gaan denken over criminaliteit en straffen. Zo nam het vertrouwen in de misdaadbestrijding toe en nam het aandeel dat zich ‘onveiliger voelt dan tien jaar terug’ af. Minder Nederlanders vinden nu dat rechters te soepel straffen en dat je in de gevangenis te goed wordt verzorgd. Bovendien zien we de steun voor herinvoering van de doodstraf de afgelopen decennia gestaag afnemen.

Veiligheid boven vrijheid en privacy?

Het lijkt erop dat Nederlanders bereid zijn om eigen rechten, vrijheden en privacy als ondergeschikt aan veiligheid te zien. Zo vindt de meerderheid het niet erg om privacy in te leveren voor veiligheid. De meeste Nederlanders vinden dat vrijheid van meningsuiting niet mag leiden tot discriminatie en dat je ook als politicus bedreigingen niet hoeft te slikken. Ook het demonstratierecht kent grenzen: demonstreren hoort niet op de snelweg en niet voor het huis van een politicus. Ook een verbod op het verscheuren van boeken met religieuze waarde kan bij de helft van Nederland op steun rekenen.

Belangrijkste bevindingen

Samenleving was ‘vroeger beter’, maar nu voelt het minder als onveilig

De onveiligheidsgevoelens van Nederlanders nemen af. In 1991 voelde nog meer dan de helft (56%) zich ‘onveiliger dan tien jaar geleden’, in 2023 gold dat voor 43 procent. Iets meer dan een kwart van de Nederlanders (27%) werd het afgelopen jaar zelf het slachtoffer van criminaliteit. Wel vinden meer Nederlanders dat de samenleving vroeger beter was: zes op tien vinden dat, in 1991 was dat nog vier op tien.

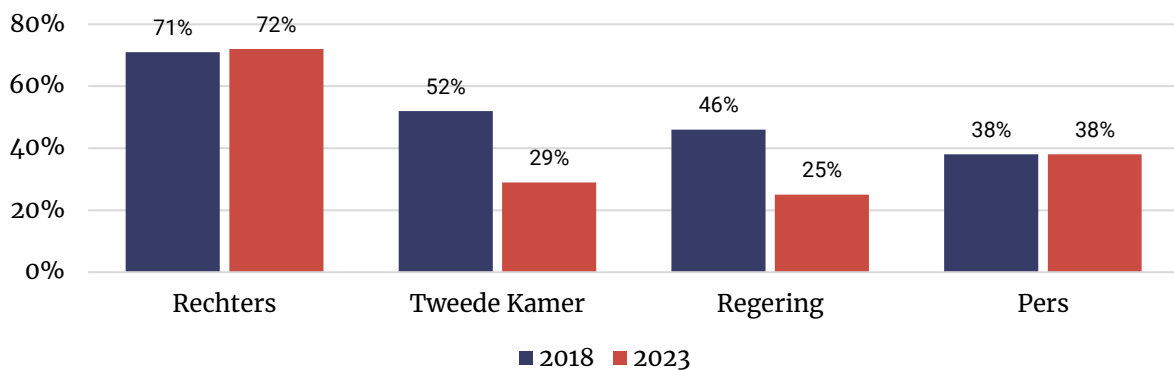
Uit de ander onderzoek blijkt dat de criminaliteit in Nederland de afgelopen twee decennia afnam. De [Veiligheidsmonitor](#) laat zien dat slachtofferschap van criminaliteit sinds 2005 met 59 procent daalde (m.u.v. online criminaliteit). Ook het onveiligheidsgevoel, d.w.z. hoeveel Nederlanders zich ‘wel eens onveilig voelen’, nam in deze periode af met 34 procent.

Berichtgeving over criminaliteit vinden Nederlanders nu niet storender dan vroeger: in zowel 1998 als 2023 stoorden ongeveer vier op tien zich daaraan. Toestaan dat men vuurwapens in huis heeft ter bescherming tegen criminaliteit vindt een overgrote meerderheid (92%), net als in 2008 (90%), geen goed idee. Acht op de tien Nederlanders vinden dat drugs de georganiseerde misdaad in stand houden. Maar dat betekent niet automatisch dat drugs dan maar verboden moeten worden: 23 procent zou softdrugs het liefst verbieden, bij harddrugs is dat 60 procent.

Vertrouwen in justitiële instituties onverminderd hoog

Zeven op de tien Nederlanders hebben heel of tamelijk veel vertrouwen in rechters (72%) en de politie (70%). Een ruime meerderheid vindt dan ook dat rechters een belangrijke bijdrage leveren aan de samenleving (70%). De helft (52%) heeft vertrouwen in het Openbaar Ministerie. Dat is duidelijk meer vertrouwen dan in de Tweede Kamer (29%) en de regering (25%), dat de afgelopen jaren flink daalde (zie Figuur 0.1). Het vertrouwen in rechters is juist gelijk gebleven.

Figuur 0.1 - Vertrouwen in instituties en beroepsgroepen (% heel veel + tamelijk veel vertrouwen), naar jaar
Basis: iedereen (n = 1483). Resultaten uit 2018 komen uit ander onderzoek van I&O Research.¹

Bovendien nam het vertrouwen in de misdaadbestrijding de afgelopen 25 jaar toe: in 1998 zei 59 procent van de Nederlanders géén vertrouwen in de misdaadbestrijding te hebben, nu is dat 48 procent.

Meer vertrouwen in politie

Ook het vertrouwen in de politie nam toe: in 1991 vond ruim een op drie dat agenten makkelijk geneigd zijn hun macht te misbruiken, nu is dat een op vijf.

Over etnisch profileren is Nederland verdeeld. Waar linkse kiezers met name vinden dat etnisch profileren nooit mag omdat het discriminerend is, vinden rechtse kiezers vooral dat etnisch profileren nodig is om misdaad aan te pakken. Wel is er over het hele politieke spectrum een

¹ <https://www.ioresearch.nl/actueel/versterk-de-lokale-democratie/>

meerderheid voor het idee dat bodycams van agenten altijd aan zouden moeten staan (totaal: 69% eens).

Nederlanders milder tegenover straffen

Tegenover straffen staat men milder dan dertig jaar geleden. Minder Nederlanders vinden dat rechters te soepel straffen (1991: 68%, 2023: 51%) en de steun voor herinvoering van de doodstraf nam de afgelopen decennia gestaag af (1987: 49% vóór, 2023: 31%). Toch vindt ook nu een ruime meerderheid van de Nederlanders dat op het aanvallen van hulpverleners altijd een gevangenisstraf moet staan (78%) en dat men bij levenslang niet na 25 jaar moet kunnen vrijkomen (69%). Ook willen acht op tien dat iemand die wordt betrap met alcohol of drugs achter het stuur voor drie jaar het rijbewijs moet inleveren.

Grenzen aan privacy en vrijheid van meningsuiting

De helft van de Nederlandse burgers is bereid om privacy in te leveren in ruil voor veiligheid (52%) en vindt het niet erg om door justitie in de gaten te worden gehouden (52%). Grofweg een kwart tot 30 procent vindt dit wel erg.

Ook zijn er grenzen aan de vrijheid van meningsuiting: meer dan de helft van de Nederlanders vindt *niet* dat 'iedereen moet kunnen zeggen wat hij wil, ook als dat leidt tot discriminatie' (56%) of dat 'politici tegen bedreigingen moeten kunnen' (53%). Er is dan ook breed draagvlak voor het de-anonimiseren van sociale media: onder alle kiezers- en leeftijdsgroepen vindt een meerderheid dat je sociale media alleen onder eigen naam zou moeten kunnen gebruiken (totaal: 74% mee eens).

Nederlanders zijn het er vaker mee eens (39%) dan oneens (22%) dat mensen in leidinggevende functies te snel van ongewenst gedrag worden beschuldigd, en daardoor ten onrechte beschadigd. Mannen vinden dat vaker dan vrouwen (46% vs. 32%).

Iedereen moet kunnen demonstreren, maar er zijn grenzen

Ook aan het demonstratierecht stellen Nederlanders grenzen. Uit ander onderzoek van I&O Research (maart 2023)² bleek dat een ruime meerderheid (69%) van de Nederlanders vindt dat iedereen vrij moet zijn om voor of tegen iets te demonstreren. Maar uit dit onderzoek blijkt dat iets meer dan de helft vindt dat er tegenwoordig te veel wordt gedemonstreerd.

Zeven op tien vinden dat demonstreren op de snelweg bestraft moet worden (68%) en dat demonstreren voor het huis van een politicus, al is het op de openbare weg, niet moet kunnen (70%).

Iets minder dan de helft (46%) vindt dat er een verbod moet komen op het verscheuren en verbranden van boeken met religieuze waarde (zoals de bijbel of koran), maar voor het strafbaar stellen van het omkeren van de Nederlandse vlag is beduidend minder steun (21%).

² <https://www.ioresearch.nl/actueel/nederlander-voor-demonstratievrijheid-maar-helft-keurt-preventieve-arrestaties-goed/>

1 Inleiding

1.1 Achtergrond en doel van het onderzoek

In 1991, 1998, 2003 en 2008 liet Dagblad Trouw onderzoek doen naar de Staat van het Recht – de opvattingen die Nederlanders hebben over de Nederlandse rechtsstaat. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd door (TNS) Nipo. Dit jaar, 2023, is ‘de Staat van het Recht’ uitgevoerd door I&O Research in opdracht van Trouw.

Het onderzoek richt zich op de meningen van Nederlanders over onderwerpen als criminaliteit, misdaadbestrijding en het functioneren van politie en justitie. Het doel van het onderzoek is het verkrijgen van een representatief beeld van de opvattingen die leven bij Nederlanders over de rechtsstaat en hoe zij deze beleven. Daarnaast moet het onderzoek inzicht bieden in hoe deze opvattingen zich de afgelopen decennia hebben ontwikkeld.

1.2 Methode en representativiteit

Methode

Voor het onderzoek maakten we gebruik van een online enquête, uitgezet in het I&O Research Panel. De vragenlijst bestond uit ongeveer 50 stellingen en een aantal vragen over misdaad en criminaliteit, de samenleving vroeger en nu, straffen, drugs, rechten en vrijheden, bedreiging en normoverschrijdend gedrag en demonstreren. Een deel van de vragen en stellingen is afkomstig uit en gebaseerd op vragen uit eerdere edities van de Staat van het Recht. Daarnaast is een aantal nieuwe, actuele onderwerpen aangesneden (zoals online criminaliteit, juridisering en sociale media).

De vragenlijst kon van maandag 1 mei tot en met vrijdag 12 mei 2023 ingevuld worden. Na een week ontving een deel van de uitgenodigde groep panelleden die de vragenlijst nog niet had ingevuld, een herinnering met de vraag om dit alsnog te doen.

Respons en weging

In totaal hebben 1.483 panelleden de vragenlijst ingevuld (respons: 49%).

De resultaten van de enquête zijn gewogen op leeftijd, geslacht, opleidingsniveau, regio en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezing in maart 2021. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Daarmee zijn de uitkomsten van het onderzoek representatief voor de Nederlandse bevolking, wat betreft deze achtergrondkenmerken.

Betrouwbaarheid

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij de belangrijkste uitkomsten is er sprake van een marge van plus of min 1 à 2 procent. Indien de percentages niet optellen tot 100 procent, is dit het gevolg van afrondingsverschillen.

1.3 Leeswijzer

Vergelijkingen

In dit rapport lichten we verschillen op basis van relevante achtergrondkenmerken uit. We benoemen verschillen alleen als deze statistisch significant zijn.

Waar mogelijk maken we ook de vergelijking met eerdere edities van de Staat van het Recht. In dit onderzoek maakten we bij stellingen gebruik van een 5-puntsschaal (helemaal eens tot helemaal oneens + neutraal). In 1991 en 1998 werd een 7-puntsschaal gebruikt. Omdat beide schalen een neutrale antwoordcategorie bevatten, is het mogelijk om bij herhaalde vragen en stellingen de uitkomsten te vergelijken.

In 2003 en 2008 is echter gebruik gemaakt van een 4-puntsschaal, waardoor een neutrale optie ontbrak. Respondenten moesten daardoor een keuze maken en de percentages bij 'eens' en 'oneens' vallen automatisch hoger uit dan bij een 5- of 7-puntsschaal. Daarom maken we – tenzij anders aangegeven – geen directe vergelijking met 2003 en 2008.

Indeling van het rapport

Dit rapport start met het hoofdstuk 'Samenvatting en conclusies'.

In het tweede hoofdstuk behandelen we het gevoel van veiligheid dat Nederlanders hebben: hoe zien zij hun veiligheid in vergelijking met vroeger? Hebben zij of hun naasten het afgelopen jaar te maken gehad met criminaliteit?

Hoofdstuk 3 gaat verder in op misdaad en criminaliteit. We bespreken onder andere hoe Nederlanders hier tegenaan kijken in relatie tot vreemdelingenbeleid en berichtgeving in de media. Ook bespreken we de steun voor vuurwapenbezit in Nederland.

Hoofdstuk 4 gaat in op het thema drugs en alcohol: eigen gebruik van deze middelen, voorkeuren voor wet- en regelgeving rondom drugs en alcohol en meningen over diens relatie met misdaad.

Hoofdstuk 5 gaat over het vertrouwen dat Nederlanders hebben in verschillende justitiële en politieke instituties en in de misdaadbestrijding.

Het zesde hoofdstuk behandelt de meningen die Nederlanders hebben over straffen en hoe deze over de tijd heen veranderd zijn.

Hoofdstuk 7 gaat over justitie, rechtspraak en besteding van middelen.

Hoofdstuk 8 gaat over de politie, onder andere over de bevoegdheden die agenten volgens Nederlanders zouden moeten hebben, waaronder het gebruik van etnisch profileren.

Hoofdstuk 9 behandelt hoe Nederlanders denken over hun rechten en privacy in relatie tot misdaadbestrijding en de rol van de overheid.

Hoofdstuk 10 gaat over bedreigingen en discriminatie. Moet je alles kunnen zeggen, ook tegen politici? Is men tegenwoordig te snel met beschuldigingen van grensoverschrijdend gedrag?

Het laatste hoofdstuk (11) gaat over demonstreren: zelf deelnemen aan een demonstratie, eventuele grenzen aan de vrijheid van demonstreren. Ook de gang van de rechter, van burgers en van actiegroepen, komt in dit hoofdstuk aan bod.

2 Veiligheid

2.1 Veiligheidsgevoel

'Samenleving was vroeger beter'

Bijna zes op de tien Nederlanders zijn het eens met de stelling 'Vroeger was onze samenleving beter dan tegenwoordig'. Dat is meer in 1991 en 1998, toen een minderheid het eens was met deze stelling (40% en 46%, zie Tabel 2.1).

Minder mensen dan in voorgaande metingen voelen zich nu onveilig. Met de stelling 'Ik voel me nu onveilig op straat dan tien jaar terug' is nu 43 procent het eens; in 1991 en 1998 was dat ruim de helft.

Zeven op de tien Nederlanders vinden dat ouders hun kinderen tegenwoordig niet streng genoeg opvoeden. Dat is meer dan in 1991, maar onveranderd t.o.v. 1998.

Tabel 2.1 – Stellingen over vergelijking met vroeger (% (helemaal) mee eens), naar jaar

Basis: iedereen (1991: n = 1364, 1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

	1991	1998	2023
Ouders voeden hun kinderen tegenwoordig niet streng genoeg op*	59%	71%	71%
Vroeger was onze samenleving beter dan tegenwoordig	40%	46%	59%
Ik voel me nu onveilig op straat dan tien jaar terug	56%	55%	43%

* In 1991 en 1998 is de stelling "Voor een goede opvoeding is een strakke hand nodig" voorgelegd.

Laagopgeleiden en ouderen negatiever over samenleving van nu

In Tabel 2.2 staan de stellingen uitgesplitst naar leeftijd en opleidingsniveau. Lager opgeleiden beoordelen de samenleving van nu duidelijk negatiever dan hoger opgeleiden. Zij zijn het bij alle drie de stellingen vaker eens dan hoger opgeleiden. Bij de stelling 'Vroeger was onze samenleving beter', is het verschil bijna 30 procentpunten.

Ook ouderen vinden vaker dat de samenleving vroeger beter was dan jongeren. Hoewel ook 60 procent van de jongeren vindt dat kinderen tegenwoordig niet streng genoeg opgevoed worden, is dat onder 50-plussers zelfs driekwart (75%).

Tabel 2.2 – Stellingen over vergelijking met vroeger (% (helemaal) mee eens), naar leeftijd en opleidingsniveau

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleiding		
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog
Vroeger was onze samenleving beter dan tegenwoordig	58%	38%	48%	61%	65%	63%	73%	65%	44%
Ouders voeden hun kinderen tegenwoordig niet streng genoeg op	72%	60%	64%	69%	77%	75%	82%	74%	63%
Ik voel me nu onveiliger op straat dan tien jaar terug	43%	46%	34%	41%	47%	45%	55%	45%	33%

Vooraf PVV-stemmers (gestemd bij TK-verkiezingen 2021) vinden vaak dat de samenleving vroeger beter was (92% eens). Nederlanders die op GroenLinks (34%), D66 (37%) of PvdA (40%) stemden zijn het juist relatief weinig eens met deze stelling.

Hetzelfde geldt voor het veiligheidsgevoel op straat: PVV-stemmers voelen zich relatief vaak onveiliger dan 10 jaar terug (68% eens), kiezers van links-progressieve partijen relatief minder (26 tot 32%). PVV'ers vinden ook het vaakst dat kinderen tegenwoordig niet streng genoeg opgevoed worden (87% eens), GroenLinks- en D66-stemmers het minst (55% en 56%).

Uiteenlopende redenen voor toegenomen onveiligheidsgevoelens

Mensen die aangaven dat zij het eens waren met een van de stellingen over de vergelijking met vroeger (Tabel 2.1), vroegen we of zij in hun eigen woorden konden zeggen hoe en waarom hun veiligheidsgevoel veranderd is en waar dit door komt.

De antwoorden zijn uiteenlopend. Een deel van de Nederlanders van wie het veiligheidsgevoel veranderde noemt het tijdstip en locatie waar zij zich onveilig(er) voelen: het gaat dan met name om 's avonds op straat. Anderen zeggen dat zij 'zelf een dagje ouder zijn geworden' en inmiddels 'minder naïef' zijn over veiligheid en criminaliteit. Hieronder enkele antwoorden die deze punten illustreren:

- “Ik ben zelf ouder geworden en me meer gaan realiseren welke gevaren er zijn.”
- “Ik voel me 's avonds steeds minder veilig op straat door de toenemende criminaliteit.”
- “Wil nu niet meer in de avond of donker naar buiten.”

Nederlanders die de oorzaak van hun toegenomen onveiligheidsgevoel toelichten, noemen onder meer dat de samenleving in hun ogen is verhard. Mensen kunnen minder van elkaar hebben en hebben minder respect voor elkaar. Er is in hun ogen meer sprake van agressie. Ook wordt genoemd dat er minder gevoel van saamhorigheid is in de samenleving. Hieronder een uitsnede van de antwoorden die dit illustreren:

- “Het touwtje uit de deur is niet meer. Mensen zijn onverschilliger geworden t.o.v. elkaar.”
- “Mensen hadden vroeger meer oog voor elkaar. Meer sociale controle voor de ouderen in de buurt/wijk.”
- “Voornamelijk door individualisering, kortere lontjes en de polarisatie.”
- “Samenleving is verhard, mensen kunnen minder van elkaar hebben. Meer agressie.”
- “Geen respect, normvervaging, geen saamhorigheid.”

Anderen noemen dat in hun perceptie de criminaliteit in Nederland of in hun omgeving is toegenomen. Sommigen benoemen dit in algemene zin, anderen noemen de toename van specifieke misdaden: onder meer geweldsdelicten (al dan niet met steekwapens), verbale agressie en drugcriminaliteit worden meermaals genoemd. Als men specifieke dadergroepen noemt, worden criminaliteit door jongeren en door buitenlanders genoemd als oorzaak voor een toegenomen onveiligheidsgevoel.

- *“Jongeren lopen met messen, er lijkt meer criminaliteit te zijn, mensen lijken meer ontevreden te zijn en uiten dat vaker met geweld.”*
- *“Toename in georganiseerde misdaad, zware misdrijven en geweldsincidenten met wapens bij de jeugd.”*
- *“Als je je mening geeft wordt je soms verbaal al aangevallen. En wat een steekincidenten, vroeger nooit.”*
- *“Meer agressie, minder respect. Meer gebruik van drugs en alcohol.”*
- *“Meer crimineel gedrag, vooral onder jongeren. Gebrek aan respect. Wapengebruik neemt toe.”*
- *“Te veel mensen uit andere culturen die onze cultuur niet willen begrijpen, zoals bijv. luchtig gekleed gaan als vrouw.”*
- *“Veel te veel criminele asielzoekers die niets beters te doen hebben dan rond te hangen, te stelen en mensen lastig te vallen.”*

Ten slotte benoemen sommigen de herkomst van hun gevoel. Zij identificeren hierbij vooral de uitgebreide berichtgeving in de media over criminaliteit. Ook sociale media worden genoemd, waardoor men ‘meer van de onveiligheid meekrijgt’.

- *“Tv, sociale media, straatcultuur.”*
- *“Door alle social media hoor je meer. Maar ik weet niet of het nu echt onveiliger is geworden. Ik ben wel heel verbaasd over de jeugdige leeftijd van 'daders' en dan zeker ook over het tijdstip dat kinderen op straat lopen.”*
- *“Door de sociale media word je constant geconfronteerd met onveilige situatie. Ook dat werkt mee aan het veranderende veiligheidsgevoel. Je kan niet "zomaar" een opmerking over maken, want dan voelt de ander zich gelijk aangevallen.”*
- *“Het komt waarschijnlijk door de constante stroom negatieve berichtgeving in de media.”*

2.2 Slachtofferschap

Schade aan eigendommen meest genoemde vorm van criminaliteit

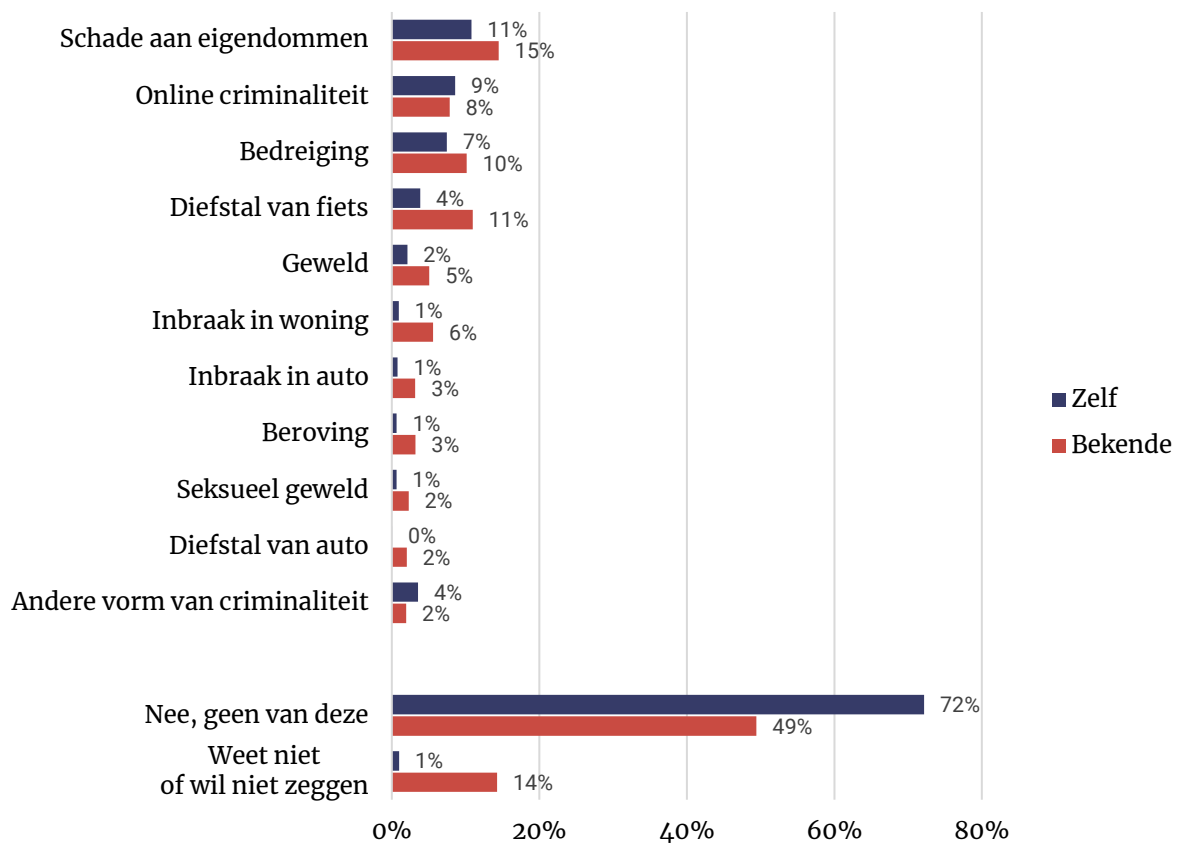
Op de vraag ‘Bent u zelf in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een van onderstaande misdrijven of vandalisme?’ antwoordt 72 procent: nee. Eén procent zegt het liever niet.

De rest (27% van alle Nederlanders) maakte zelf één of meerdere misdrijven mee. Het vaakst gaat het dan om schade aan eigendommen (11%) of online criminaliteit³, zoals phishing, hacking, online fraude of stalking (9%).⁴

Ook vroegen we: ‘Is iemand uit uw naaste omgeving (partner, gezin, familie) in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een van onderstaande misdrijven of vandalisme?’ Het aandeel Nederlanders dat iemand kent die het afgelopen jaar slachtoffer is geworden ligt hoger dan het aandeel dat zelf slachtoffer werd: 36 procent. De helft (49%) antwoordt ‘nee’ op deze vraag, 15 procent weet het niet. Ook bij criminaliteit in de omgeving gaat het vaak om schade aan eigendommen (15% van iedereen). Daarnaast worden fietsdiefstallen (11%) en bedreigingen (10%) relatief veel genoemd.

Figuur 2.1 – Bent u zelf / is iemand uit uw naaste omgeving (partner, gezin, familie) in de afgelopen 12 maanden slachtoffer geweest van een van onderstaande misdrijven of vandalisme?

Basis: iedereen (n = 1483).

³ Bij ‘online criminaliteit’ kregen respondenten de volgende mouse-over toelichting: “Online criminaliteit is criminaliteit die via internet, e-mail of app plaatsvindt. Bijvoorbeeld phishing, hacken, online fraude, stalking, belediging en afpersing via naaktfoto’s.”

⁴ In de meest recente *Veiligheidsmonitor (2021)* zei 17 procent van de Nederlanders het afgelopen jaar slachtoffer te zijn geworden van online criminaliteit (nu: 9%). In dat onderzoek was de vraagstelling uitgebreider, respondenten kregen meerdere specifieke online delicten voorgelegd als antwoordopties. Mogelijk is 9 procent daarom een onderschatting van het werkelijk voorkomen.

In 2008 zijn deze vragen ook gesteld: 40 procent gaf toen aan in hun naaste omgeving een slachtoffer te kennen, 20 procent werd zelf slachtoffer.⁵ Ook toen was schade aan eigendommen de meest genoemde vorm van criminaliteit (zelf: 8%, in omgeving: 15%). Vergeleken met 2008 komt schade aan eigendommen nu iets vaker voor (11% tegenover 8%).

Uit de ander onderzoek blijkt dat de criminaliteit in Nederland de afgelopen twee decennia afnam. De [Veiligheidsmonitor](#) laat zien dat slachtofferschap van criminaliteit sinds 2005 met 59 procent daalde (m.u.v. online criminaliteit). Ook het onveiligheidsgevoel, d.w.z. hoeveel Nederlanders zich 'wel eens onveilig voelen', namen in deze periode af met 34 procent.

Mensen die het slachtoffer werden van een 'andere vorm' van criminaliteit, noemen onder meer diefstal van hun telefoon, (straat)intimidatie, chantage, winkeldiefstal en brandstichting.

⁵ In 1998 werd in één vraag gevraagd naar slachtofferschap van de respondent en zijn/haar naaste omgeving. In 2008 en 2023 zijn deze vragen apart gesteld. In 1998 zei 27 procent van de Nederlanders dat zijzelf, of iemand in hun naaste omgeving, het slachtoffer was van criminaliteit.

3 Misdaad en criminaliteit

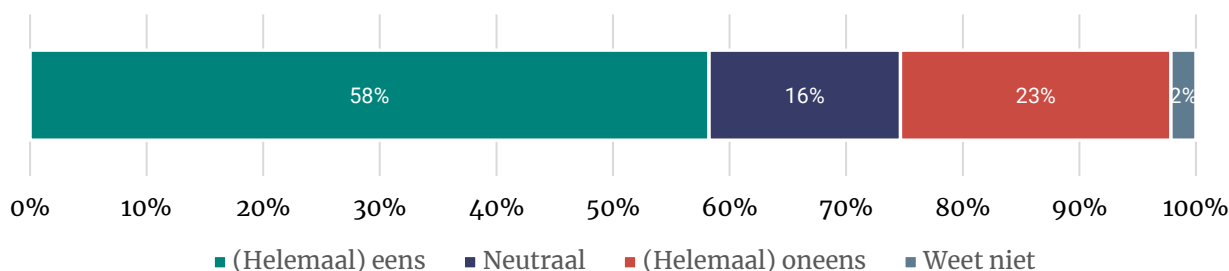
3.1 Criminaliteit

Zes op tien: 'strikter vreemdelingenbeleid om criminaliteit te bestrijden'

Bijna zes op de tien Nederlanders (58%) zijn het eens (29%) of helemaal eens (29%) met de stelling 'Om criminaliteit te bestrijden moet een strikter vreemdelingenbeleid worden gevoerd'. Ongeveer een kwart (23%) is het oneens met de stelling, 16 procent staat er neutraal tegenover.

Figuur 3.1 – Om de criminaliteit te bestrijden moet een strikter vreemdelingenbeleid worden gevoerd

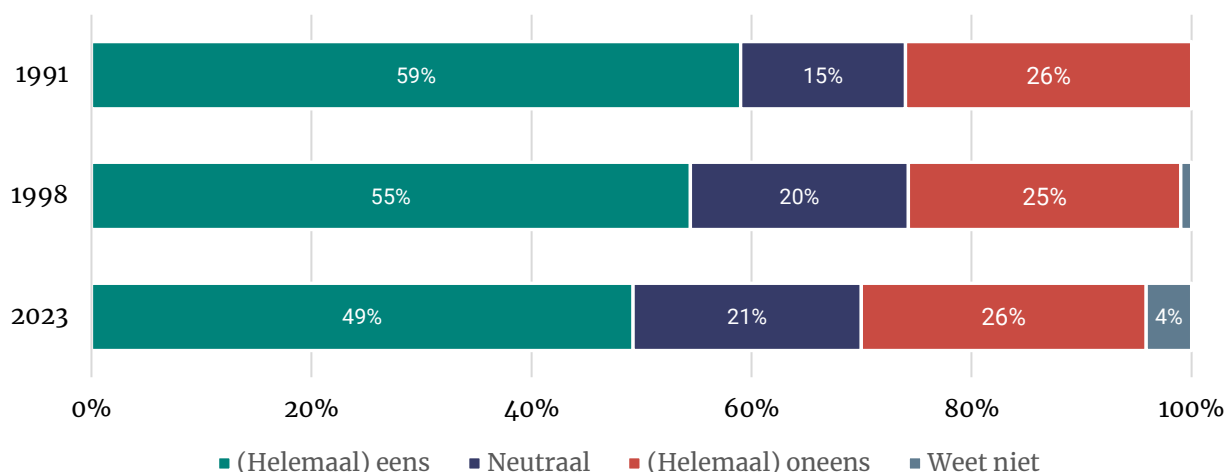
Basis: iedereen (n = 1483).

Ongeveer de helft (49%) van de Nederlanders is het eens met de stelling 'Veel misdaad is te wijten aan de slechte maatschappelijke omstandigheden waarin mensen leven'. Dat is iets minder dan in 1991 (59%) en 1998 (55%). Het aandeel Nederlanders dat het oneens is met de stelling blijft ongeveer een kwart (25 tot 26%).

Figuur 3.2 – "Veel misdaad is te wijten aan de slechte maatschappelijke omstandigheden waarin mensen leven", naar jaar

Basis: iedereen (1991: n = 1364, 1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Tabel 3.1 laat zien dat bijna driekwart van de lager opgeleiden (73%) het eens is met een strikter vreemdelingenbeleid ten dienste van misdaadbestrijding. Onder hoger opgeleiden is dat 43 procent. Kiezers die bij de laatste TK-verkiezing op FvD (97%) en PVV (94%) stemden zijn het vrijwel allemaal eens met deze stelling. GroenLinks-stemmers zijn het juist relatief vaak oneens met de stelling (73%).

Tabel 3.1 – “Om de criminaliteit te bestrijden moet een strikter vreemdelingenbeleid worden gevoerd”, naar opleiding en stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	Opleidingsniveau			Stemgedrag TK21									
		Laag	Midden	Hoog	FvD	PVV	CDA	VVD	SP	PvdD*	CU*	PvdA	D66	GL
Eens	58%	73%	65%	43%	97%	94%	68%	62%	59%	54%	36%	35%	32%	23%
Neutraal	16%	17%	16%	16%	3%	6%	16%	22%	16%	17%	27%	30%	18%	4%
Oneens	23%	9%	17%	38%	0%	1%	14%	13%	23%	29%	34%	33%	48%	73%
Weet niet	2%	1%	2%	3%	0%	0%	3%	3%	2%	0%	3%	2%	2%	0%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

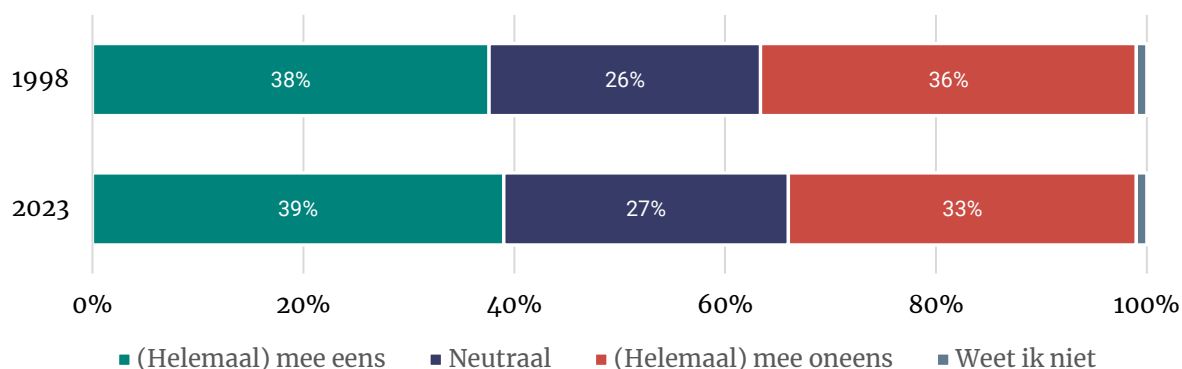
Bij de stelling ‘Veel misdaad is te wijten aan de slechte maatschappelijke omstandigheden waarin mensen leven’ zijn geen significante verschillen naar opleiding te zien. Ook verschillende kiezersgroepen liggen relatief dicht bij elkaar: vier op de tien VVD- en CDA-stemmers (40% en 41%) zijn het hiermee eens, met aan de andere kant zes op de tien D66-kiezers (59%).

Nederlanders storen zich niet meer of minder aan misdaadberichterijding dan 25 jaar geleden

Nederlanders zijn verdeeld over de stelling ‘Ik stoer mij aan de uitgebreide berichtgeving over de misdaad op radio, tv en in de kranten’: ruim een derde (39%) is het eens, een derde (33%) is het oneens. Zevenentwintig procent staat er neutraal tegenover. Deze aandelen zijn vrijwel onveranderd t.o.v. 1998.

Figuur 3.3 – “Ik stoer mij aan de uitgebreide berichtgeving over de misdaad op radio, tv en in de kranten”, naar jaar

Basis: iedereen (1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Hoe ouder, hoe vaker men zich stoort aan de uitgebreide berichtgeving over misdaad. Waar 27 procent van de Nederlanders van 18 tot 24 jaar het eens is met de stelling, geldt dat voor de helft van de 65-plussers (50%).

3.2 Vuurwapenbezit

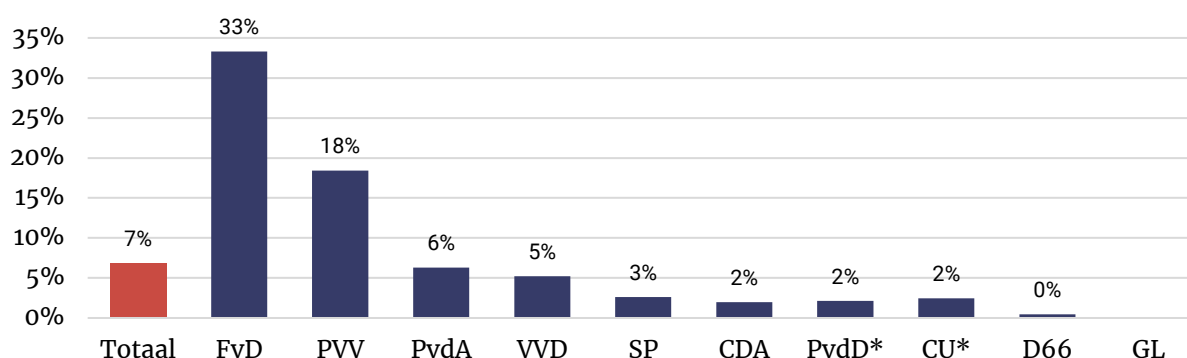
Weinig steun voor vuurwapenbezit

Slechts 7 procent van de Nederlanders vindt dat het in Nederland moet worden toegestaan om een vuurwapen te bezitten om jezelf en naasten te beschermen. Bijna negen op tien (88%) zijn het oneens om met de stelling, 4 procent staat er neutraal tegenover.

De meeste steun voor vuurwapenbezit voor het beschermen van naasten is te vinden onder Nederlanders die in 2021 op FvD stemden, 33 procent van hen is voorstander. Ook onder PVV-stemmers is de steun relatief hoog (18%).⁶

Figuur 3.4 – Het moet in Nederland worden toegestaan dat mensen een vuurwapen in hun huis hebben om zichzelf en hun naasten te beschermen (% (helemaal) mee eens)

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

De steun voor vuurwapenbezit is vrijwel onveranderd t.o.v. 2008. Respondenten konden toen niet voor een neutrale antwoordcategorie kiezen. In de onderstaande tabel is voor 2023 de neutrale antwoordcategorie weggelaten en is gepercentageerd op de overige respons. In beide jaren zijn ongeveer negen op tien het oneens met de stelling, een op veertien (7%) is het ermee eens.

Figuur 3.5 – “Het moet in Nederland worden toegestaan dat mensen een vuurwapen in hun huis hebben om zichzelf en hun naasten te beschermen”, naar jaar

Basis: 2008: iedereen (n = 1060), 2023: respons zonder ‘neutraal’ (n = 1419).

	2008	2023
Eens	7%	7%
Oneens	90%	92%
Weet ik niet	3%	1%

In 2008 was het aandeel voorstanders onder PVV-stemmers ook al relatief hoog (16%) en relatief laag onder D66-stemmers (2%).

⁶ In de steekproef zaten te weinig SGP-stemmers om representatieve uitspraken over deze kiezers te doen (n = 24). Onder de SGP-stemmers die meededen aan dit onderzoek, is de steun voor vuurwapenbezit ook relatief hoog: 22% is het eens met de stelling, 78% is het oneens.

4 Drugs en alcohol

4.1 Gebruik van drugs en alcohol

Driekwart Nederlanders gebruikt alcohol, een op veertien gebruikt drugs

Driekwart van de Nederlanders drinkt wel eens alcohol (33% regelmatig, 44% soms). Zeven procent gebruikt softdrugs, 3 procent gebruikt wel eens harddrugs.⁷

Tabel 4.1 – Hieronder volgt een overzicht van verschillende softdrugs en harddrugs. Kunt u bij elk type drugs aangeven of u deze zelf wel eens gebruikt of in het verleden gebruikt heeft?

Basis: iedereen (n = 1483).

	Alcohol	Softdrugs	Harddrugs
Nooit gebruikt	9%	71%	89%
Vroeger gebruikt, nu niet meer	14%	22%	7%
Gebruik ik nu soms	44%	5%	3%
Gebruik ik nu regelmatig	33%	2%	0%
Wil ik niet zeggen	0%	0%	0%

In Tabel 4.2 is gebruik uitgesplitst naar geslacht, leeftijd en opleiding. Mannen gebruiken relatief vaak alcohol en softdrugs. Hoger opgeleiden drinker vaker en gebruiken vaker harddrugs dan lager opgeleiden. Bij softdrugs zijn er echter geen verschillen naar opleidingsniveau. De meeste gebruikers van softdrugs en harddrugs zijn onder jongeren te vinden, maar zij drinken niet significant vaker dan andere leeftijdsgroepen.

Tabel 4.2 – Gebruik van alcohol, softdrugs en harddrugs (regelmatig + soms), naar geslacht, leeftijd en opleiding

Basis: iedereen (1483).

	Totaal	Geslacht		Leeftijd					Opleiding		
		Man	Vrouw	18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog
Alcohol	77%	82%	73%	83%	73%	78%	77%	79%	72%	77%	80%
Softdrugs	6%	9%	4%	18%	11%	7%	5%	1%	6%	6%	7%
Harddrugs	4%	5%	3%	8%	12%	4%	1%	0%	1%	2%	7%

⁷ Bij 'softdrugs' kregen respondenten de volgende mouse-over toelichting: "Bijvoorbeeld marihuana, paddo's". Bij 'harddrugs' was de toelichting als volgt: "Bijvoorbeeld XTC of MDMA, heroïne, cocaïne, LSD, amfetamine."

4.2 Minimale leeftijd voor drugs en alcohol

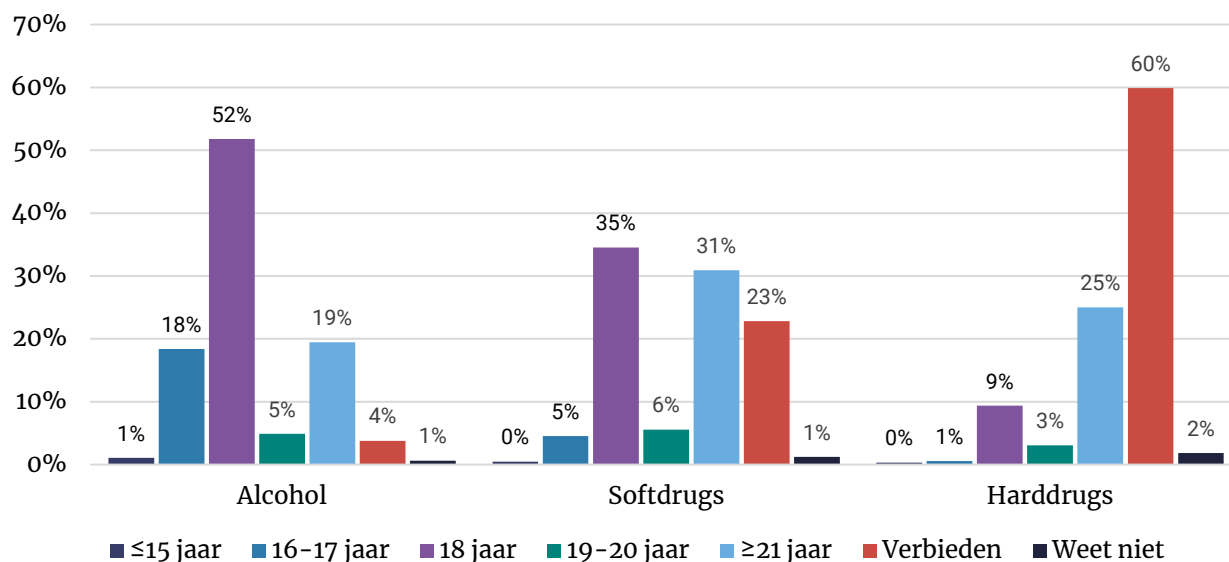
Minimale leeftijd alcohol en drugs: 18 jaar of ouder

We vroegen respondenten wat zij een goede minimale leeftijd vinden voor het kopen van alcohol, softdrugs en harddrugs. De helft (52%) legt de grens voor alcohol op 18 jaar: ongeveer een op de vijf (18%) vindt dat het wel iets jonger (16 of 17) mag, een gelijk aandeel legt de grens juist op 21 jaar of ouder (19%). Slechts 4 procent vindt dat alcohol verboden zou moeten worden.

Naar soft- en harddrugs toe is men strikter. Ongeveer een derde van de Nederlanders (31%) vindt dat softdrugs pas vanaf 21 jaar zouden mogen. Een kwart (23%) ziet het liefst dat softdrugs helemaal verboden zijn. Bij harddrugs is dat 60 procent. Daarmee is echter ook een aanzienlijk deel van de Nederlanders wél voor legalisering (softdrugs: 76%, harddrugs: 38%). Als men vindt dat harddrugs wel toegestaan zouden moeten worden, is dat veelal pas vanaf 21 jaar of ouder (25%).

Figuur 4.1 – Wat vindt u een goede minimale leeftijd voor het mogen kopen van alcohol? En voor softdrugs (marihuana, paddo's, e.d.)? En voor harddrugs (XTC of MDMA, heroïne, cocaïne, LSD, amfetamine, e.d.)?

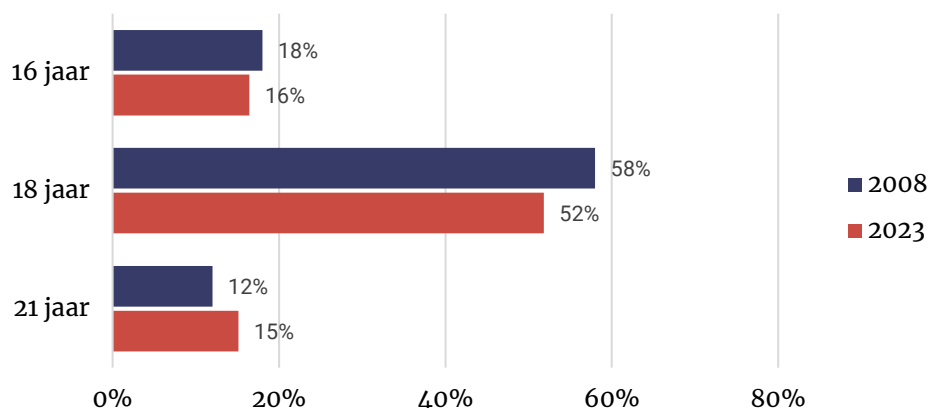
Basis: iedereen (n = 1483).

Mening over minimum leeftijd alcohol in 15 jaar weinig veranderd

Ook in 2008 is gevraagd wat men een goede minimale leeftijd vond voor het kopen van alcohol, destijds in een open vraag. Hoewel de werkelijke leeftijdsgrens destijds nog op 16 jaar lag, gaf 58 procent al aan liever een grens van 18 jaar te zien (nu: 52%). Ook het aandeel Nederlanders dat de leeftijdsgrens op 16 of 21 jaar legt is tussen 2008 en 2023 vrijwel niet veranderd.

Figuur 4.2 – “Wat vindt u een goede minimale leeftijd voor het mogen kopen van alcohol?”, naar jaar
Basis: iedereen (2008: n = 1060, 2023: n = 1483).

Voorstanders van verbod en hogere leeftijdsgrenzen vooral onder niet-gebruikers

Nederlanders die zelf (soms of regelmatig) alcohol, softdrugs of harddrugs gebruiken, zijn voor lagere leeftijdsgrenzen dan niet-gebruikers. Wel kiest bij alle drie de middelen ook een meerderheid van de gebruikers voor een grens van minimaal 18 jaar. Voor harddrugs stelt zelfs de helft van de gebruikers (52%) de leeftijdsgrens op 21 jaar (26% zegt 18 jaar, 11% zegt 19 of 20). Huidige gebruikers zijn over het algemeen geen voorstanders van een verbod, bij harddrugs nog het meest (alcohol: 2%, softdrugs: 1%, harddrugs: 6%).⁸

Tabel 4.3 toont het aandeel Nederlanders dat een verbod verkiest boven een minimale leeftijdsgrens. Ouderen vinden vaker dat softdrugs helemaal verboden zouden moeten zijn dan jongeren (29% vs. 12%). Dat geldt ook voor laag- en middelbaaropgeleiden (30% en 26%) vergeleken met hoogopgeleiden (16%), hoewel die laatste groep niet vaker zelf softdrugs gebruikt (zie Tabel 4.2).

Tabel 4.3 – Percentage ‘voor geen enkele leeftijd, het moet verboden zijn’, naar leeftijd en opleidingsniveau
Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau		
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog
Alcohol	4%	3%	4%	3%	4%	4%	5%	3%	
Softdrugs	23%	12%	13%	19%	28%	29%	30%	26%	16%
Harddrugs	60%	46%	46%	54%	69%	67%	62%	62%	56%

⁸ De uitkomsten over huidige gebruikers van harddrugs zijn vanwege het lage aantal respondenten in deze groep (n = 42) indicatief.

De meeste voorstanders van een verbod op softdrugs (49%) en harddrugs (78%) zijn te vinden onder ChristenUnie-stemmers.⁹ Over een verbod op softdrugs zijn de grootste verschillen naar politieke voorkeur: waar de helft van de ChristenUnie-stemmers voor een verbod is, geldt dat maar voor 8 tot 9 procent van de D66- en GroenLinks-stemmers. De steun voor een verbod op alcohol is juist onder stemmers voor alle partijen vrijwel even laag.

4.3 Drugs en criminaliteit

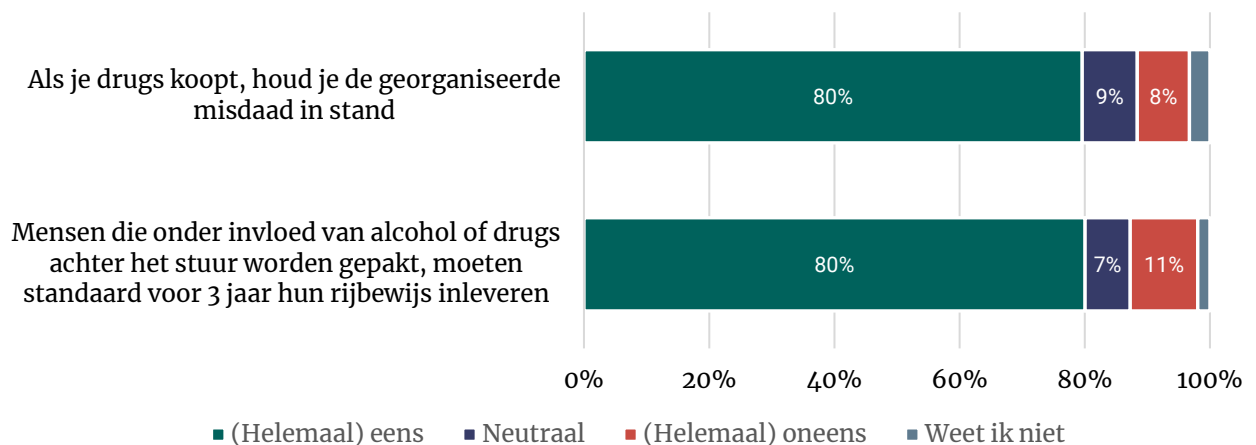
Acht op tien: drugs kopen houdt georganiseerde misdaad in stand

Acht op de tien Nederlanders zijn het eens met de stelling ‘Als je drugs koopt, houd je de georganiseerde misdaad in stand’. Slechts 8 procent is het hier niet mee eens, een gelijk aandeel (9%) staat neutraal tegenover de stelling.

Ook met de stelling ‘Mensen die onder invloed van alcohol of drugs achter het stuur worden gepakt, moeten standaard voor 3 jaar hun rijbewijs inleveren’ is 80 procent van de Nederlanders het eens. Een op de tien (11%) vindt dat niet, 7 procent staat er neutraal tegenover.

Figuur 4.3 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over drugs en alcohol?

Basis: iedereen (n = 1483).

Hoe ouder, hoe strikter men tegenover drugs- en alcoholgebruik staat. Waar 56 procent van de 18- tot 24-jarigen het eens is dat het kopen van drugs de georganiseerde misdaad in stand houdt, is 90 procent van de 65-plussers het daarmee eens. Ouderen vinden ook vaker dat men bij rijden onder invloed standaard voor 3 jaar het rijbewijs zou moeten inleveren (18-24 jaar: 64% eens, 65+: 89%).

⁹ In de steekproef zaten te weinig SGP-stemmers om representatieve uitspraken over deze kiezers te doen (n = 24). Van de 24 SGP-stemmers die meededen aan dit onderzoek, was echter driekwart (74%) voorstander van een verbod op softdrugs en vrijwel iedereen (97%) voorstander van een verbod op harddrugs.

Tabel 4.4 laat zien dat Nederlanders die zelf alcohol of drugs gebruiken, milder tegenover dat gebruik staan dan niet-gebruikers. Zij zijn het minder vaak eens dat drugsgebruik de georganiseerde misdaad in stand houdt; zo vinden niet-gebruikers van softdrugs twee keer zo vaak (82% om 40%) dat drugs georganiseerde misdaad in stand houdt. Ook vinden gebruikers van alcohol, softdrugs of harddrugs beduidend minder vaak dat men voor rijden onder invloed standaard zijn of haar rijbewijs zou moeten inleveren dan niet-gebruikers.

Tabel 4.4 – Stellingen over drugs en alcohol (% (helemaal) mee eens), naar eigen gebruik

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Alcohol		Softdrugs		Harddrugs*	
		Gebruiker	Niet-gebruiker	Gebruiker	Niet-gebruiker	Gebruiker*	Niet-gebruiker
Drugs houdt georganiseerde misdaad in stand	80%	80%	79%	40%	82%	53%	81%
Mensen die rijden onder invloed moeten 3 jaar rijbewijs inleveren	80%	79%	86%	62%	81%	54%	81%

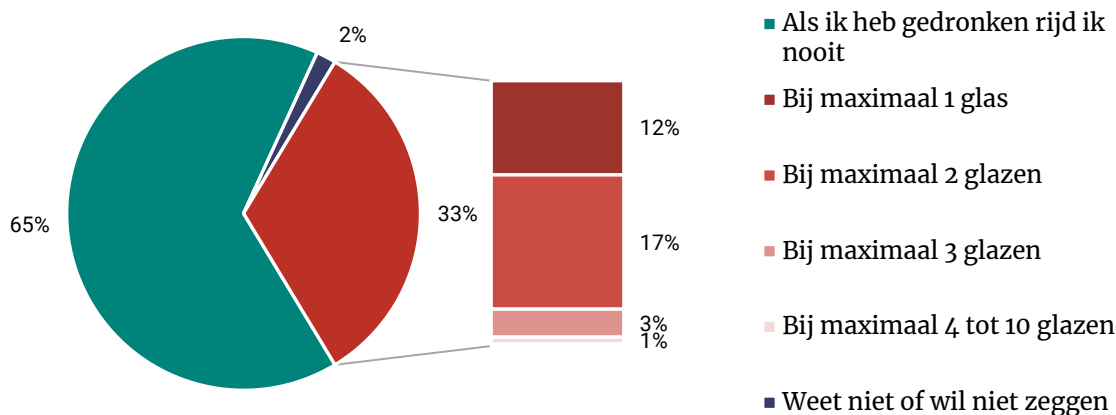
* Uitkomsten voor harddrugsgebruikers zijn indicatief (n = 42).

Een op drie automobilisten rijdt wel eens met alcohol op in een auto

We vroegen iedereen of ze wel eens autorijden na het drinken van alcohol. Veertien procent zegt nooit auto te rijden. Figuur 4.4 toont de antwoorden van degenen die wel eens autorijden. Twee derde van de automobilisten (65%) zegt nooit te rijden als ze hebben gedronken. Een derde (33%) doet dat wel eens, maar stelt er een limiet aan: 12 procent rijdt bij maximaal één glas nog, 17 procent bij maximaal twee glazen en 4 procent bij drie glazen of meer.

Figuur 4.4 – Rijdt u zelf wel eens in een auto, ook als u wat gedronken heeft?

Basis: iedereen die wel eens autorijdt (n = 1275).

Mensen die zelf wel eens een auto besturen als ze alcohol hebben gedronken zijn het minder vaak eens met de stelling ‘Mensen die onder invloed van alcohol of drugs achter het stuur worden gepakt, moeten standaard voor 3 jaar hun rijbewijs inleveren’ (65%) dan mensen die dat zelf niet doen (87%). We vinden geen significante verschillen naar leeftijd.

5 Vertrouwen in instituties

5.1 Vertrouwen in instituten en (beroeps)groepen

Meer vertrouwen in justitiële dan politieke instituties

Justitiële instituten genieten in Nederland meer vertrouwen dan politieke.

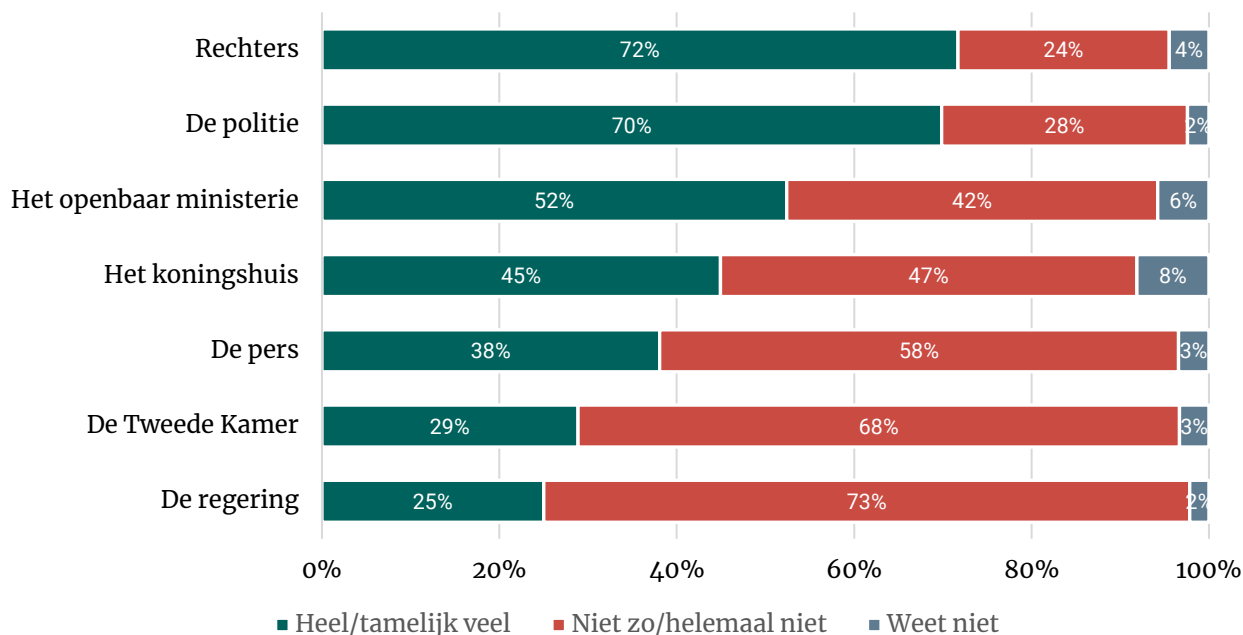
Zeven op de tien Nederlanders hebben heel veel of tamelijk veel vertrouwen in de politie (70%) en rechters (72%), een kwart heeft niet zo veel of helemaal geen vertrouwen (24% en 28%). De helft (52%) heeft vertrouwen in het OM.

Bij de Tweede Kamer en de regering geeft juist een ongeveer kwart aan wel vertrouwen te hebben (25% en 29%), zeven op tien hebben dat niet (68% en 73%).

De pers en het koningshuis bevinden zich in het midden. Het aandeel Nederlanders dat vertrouwen heeft in het koningshuis (45%) is ongeveer gelijk aan het aandeel dat geen vertrouwen heeft (47%). Meer mensen zeggen niet zo veel of geen vertrouwen in de pers te hebben (58%) dan wel (38%).

Figuur 5.1 – Hieronder ziet u een aantal instituten en (beroeps)groepen. Hoeveel vertrouwen heeft u in elk van deze instituten of (beroeps)groepen?

Basis: iedereen (n = 1483).

In 2018 bleek uit ander onderzoek van I&O Research¹⁰ ook dat Nederlanders relatief het meest vertrouwen hebben in rechters, vergeleken met andere instituties en beroepsgroepen. Het vertrouwen in rechters en de pers is sinds 2018 gelijk gebleven (zie Tabel 5.1).

¹⁰ <https://www.ioresearch.nl/actueel/versterk-de-lokale-democratie/>

Het vertrouwen in de Tweede Kamer (52% tegenover 29%) en de regering (46% tegenover 25%) is wel fors afgenomen.¹¹

Tabel 5.1 – Vertrouwen in instituties en beroepsgroepen, naar jaar

Basis: iedereen (2018: n = 1582, 2023: n = 1483).

	2018		2023	
	Wel vertrouwen	Geen vertrouwen	Wel vertrouwen	Geen vertrouwen
Rechters	71%	26%	72%	24%
Tweede Kamer	52%	46%	29%	68%
Regering	46%	52%	25%	73%
Pers	38%	59%	38%	58%

Tabel 5.2 toont het vertrouwen in de instituten uitgesplitst naar leeftijd, opleidingsniveau en slachtofferschap (is iemand in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer van criminaliteit geworden). Oudere Nederlanders hebben vaker vertrouwen in het koningshuis dan jongeren. Jongeren hebben juist vaker vertrouwen in rechters van oudere Nederlanders.

Hoger opgeleiden hebben meer vertrouwen in instituten dan lager opgeleiden. Dat geldt voor elk van de voorgelegde instituten en beroepsgroepen, met één uitzondering: van elke opleidingsgroep heeft iets minder dan de helft vertrouwen in het koningshuis. De verschillen naar opleiding zijn het grootst voor vertrouwen in het OM (30 procentpunten tussen laag en hoog) en de Tweede Kamer (26 procentpunten).

Daarnaast hebben ook Nederlanders die het afgelopen jaar slachtoffer werden van criminaliteit structureel minder vertrouwen dan Nederlanders die niet slachtoffer werden. Slachtoffers hebben met name minder vaak vertrouwen in de politie (60% tegenover 74%). Ook hier is het koningshuis een uitzondering, daar zijn geen verschillen naar slachtofferschap.

Tabel 5.2 – Vertrouwen in instituten en (beroeps)groepen naar leeftijd, opleidingsniveau en slachtofferschap van criminaliteit in het afgelopen jaar (% heel en tamelijk veel vertrouwen)

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau			Slachtoffer	
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog	Wel	Niet
Rechters	72%	79%	79%	73%	68%	68%	60%	65%	85%	67%	74%
Politie	70%	75%	71%	66%	69%	72%	62%	65%	79%	60%	74%
OM	52%	59%	56%	52%	53%	47%	38%	45%	68%	48%	55%
Koningshuis	45%	30%	42%	38%	49%	52%	45%	44%	46%	43%	46%
Pers	38%	40%	37%	32%	41%	40%	29%	32%	50%	33%	41%
Tweede Kamer	29%	29%	35%	28%	28%	25%	15%	25%	41%	22%	32%
Regering	25%	27%	28%	25%	24%	23%	16%	23%	32%	21%	27%

¹¹ De politie, het OM en het koningshuis maakten geen deel uit van het onderzoek uit 2018.

Nederlanders die bij de laatste Tweede Kamerverkiezing op FvD stemden hebben het minste vertrouwen in vrijwel alle instituten. Alleen in de regering hebben SP- en PVV-kiezers (beide 4% wel vertrouwen) net zo weinig vertrouwen als FvD-stemmers. FvD'ers hebben nog het meeste vertrouwen in de politie (41%), maar ook in deze beroepsgroep hebben andere kiezers vaker wel vertrouwen.

Kiezers die op GroenLinks stemden hebben over het algemeen het meeste vertrouwen. Zo geeft vrijwel iedere GL-stemmer aan tamelijk of heel veel vertrouwen te hebben in rechters (99%). ChristenUnie-stemmers hebben echter vaker vertrouwen in het koningshuis (72%, GL: 49%). Ook hebben kiezers van de coalitiepartijen vaker vertrouwen in de regering dan andere kiezers (VVD: 50%, D66: 40%, CU: 36%, CDA: 31%).

5.2 Vertrouwen in misdaadbestrijding

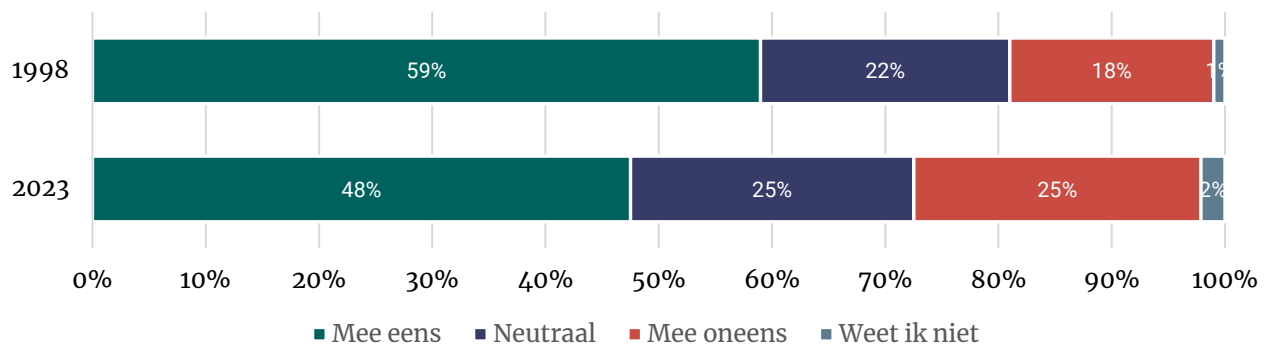
Vertrouwen in misdaadbestrijding is toegenomen

Ten opzichte van 25 jaar geleden zijn minder mensen het eens met de stelling 'Ik heb geen vertrouwen in de manier waarop de misdaad in Nederland wordt bestreden' (Figuur 5.2).

In 1998 was zes op tien (59%) het hiermee eens, nu is dat ongeveer de helft (48%). Ook het aandeel dat het oneens is met de stelling is toegenomen (18% tegenover 25%). Nog steeds staat ongeveer een kwart er neutraal tegenover.

Figuur 5.2 – "Ik heb geen vertrouwen in de manier waarop de misdaad in Nederland wordt bestreden", naar jaar

Basis: iedereen (1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Het vertrouwen in de misdaadbesteding is hoger naarmate opleidingsniveau stijgt. Waar zes op de tien lager opgeleiden (61%) het eens zijn met de stelling ‘Ik heb geen vertrouwen in de manier waarop de misdaad in Nederland wordt bestreden’, is dat onder hoger opgeleiden nog geen vier op tien (36%).

Daarnaast is het vertrouwen in de misdaadbesteding lager onder oudere Nederlanders (65+: 54% eens) dan onder jongeren (18-24 jaar: 35% eens). Ook mensen die zelf in het afgelopen jaar slachtoffer zijn geworden van criminaliteit, of in hun naaste omgeving een slachtoffer kennen, zijn het relatief vaak eens met de stelling.

Tabel 5.3 – “Ik heb geen vertrouwen in de manier waarop de misdaad in Nederland wordt bestreden”, naar leeftijd, opleidingsniveau, slachtofferschap en slachtofferschap in naaste omgeving

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau			Is slachtoffer		Kent slachtoffer	
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog	Wel	Niet	Wel	Niet
Eens	48%	35%	38%	44%	53%	54%	61%	52%	36%	58%	43%	54%	41%
Neutraal	25%	19%	26%	26%	24%	27%	24%	27%	24%	20%	27%	22%	26%
Oneens	25%	39%	34%	29%	22%	17%	12%	20%	38%	21%	27%	22%	30%
Weet niet	2%	6%	2%	2%	1%	2%	2%	2%	2%	0%	3%	1%	3%

Ten slotte zijn met name kiezers voor PVV (86% eens), FvD (72%) en SP (58%) het eens met de stelling dat zij geen vertrouwen hebben in de misdaadbesteding. Nederlanders die GroenLinks of D66 stemden zijn het hier juist relatief vaak mee *oneens* (43% en 49%).

5.3 Stellingen over straffen

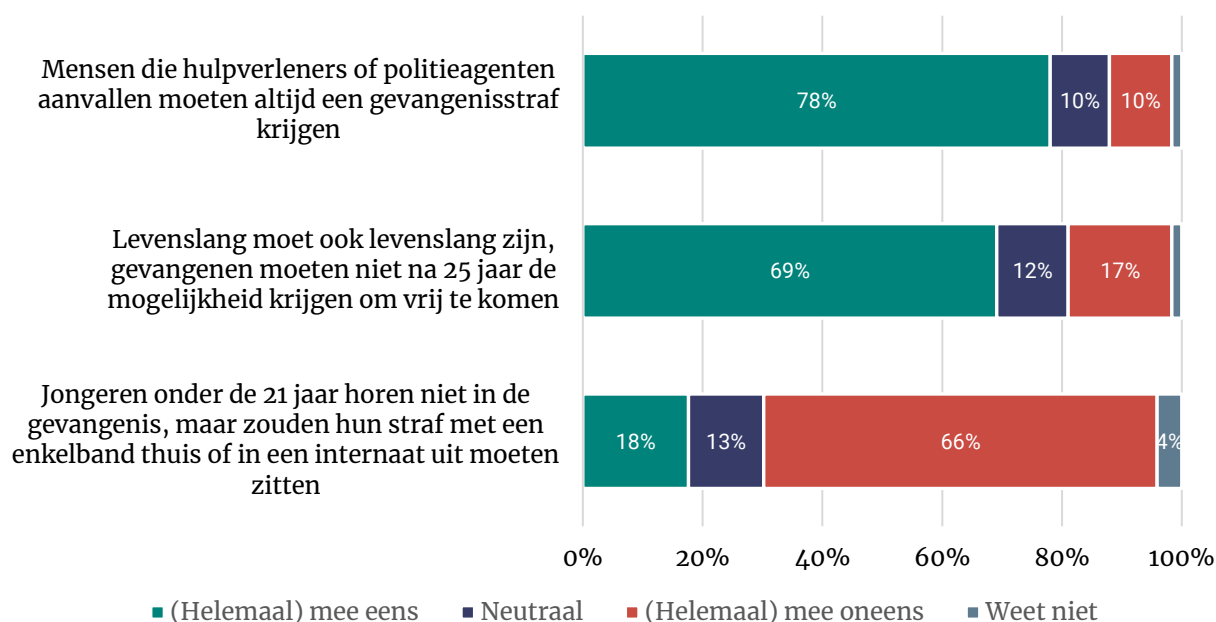
Acht op tien: gevangenisstraf voor aanval op hulpverleners en agenten

Bijna acht op de tien Nederlanders (78%) zijn het eens dat ‘Mensen die hulpverleners aanvallen altijd een gevangenisstraf moeten krijgen’. Slechts 10 procent is het oneens met deze stelling, een gelijk aandeel staat er neutraal tegenover. Ook vindt een ruime meerderheid (69%) dat ‘levenslang ook echt levenslang moet zijn’, waarbij gevangenen niet na 25 jaar gevangenisstraf in aanmerking komen voor vrijlating via een herbeoordeling.¹²

De meeste Nederlanders zijn geen voorstander van het afschaffen van gevangenisstraffen voor jongeren. Twee derde is het oneens met de stelling ‘Jongeren onder de 21 jaar horen niet in de gevangenis, maar zouden hun straf met een enkelband thuis of in een internaat uit moeten zitten’. Achttien procent is het hier wel mee eens, een vergelijkbaar aandeel staat er neutraal in (13%).

Figuur 5.3 – Nu volgen enkele stellingen over straffen. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: iedereen (n = 1483).

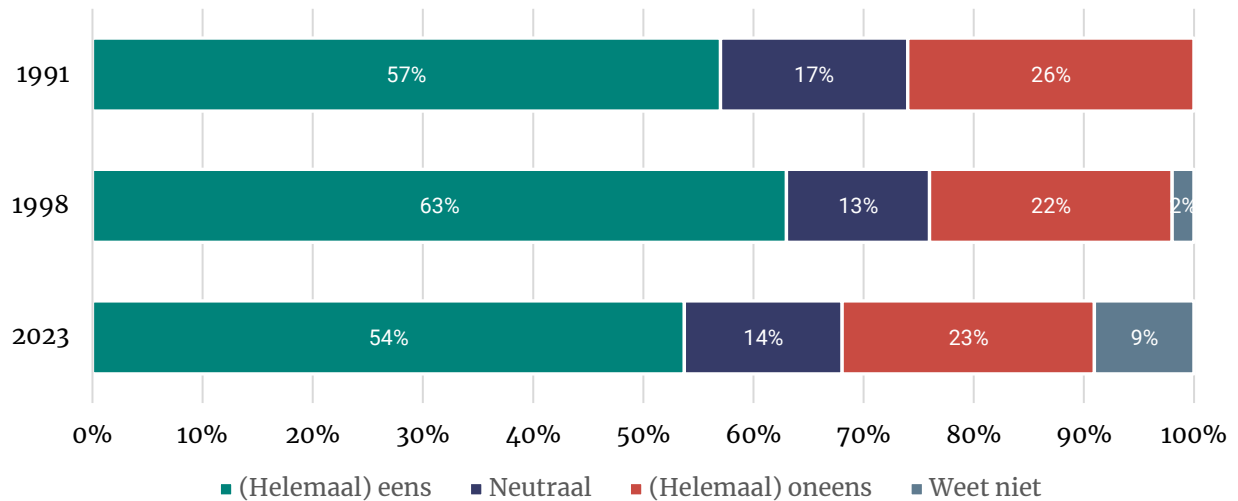

¹² Bij deze stelling kregen respondenten de volgende mouse-over toelichting: “Nu is het zo dat gevangenen met een levenslange gevangenisstraf na 25 jaar een herbeoordeling krijgen. Een adviescollege beoordeelt dan of de gevangene vrij mag komen.”

De helft is het eens met de stelling ‘In de gevangenis wordt je zo goed verzorgd dat dat totaal niet meer afschrikt’. Bijna een op tien zegt het niet te weten. Ongeveer een kwart is het oneens met de stelling, 14 procent staat er neutraal tegenover. Dat is vergelijkbaar met 1991 en 1998, toen respectievelijk 57 en 62 procent het ermee eens was.

Figuur 5.4 – “In de gevangenis word je zo goed verzorgd dat dat totaal niet meer afschrikt”, naar jaar

Basis: iedereen (1991: n = 1364, 1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Lager opgeleiden zijn vaker voor strengere straffen dan hoger opgeleiden. Zij vinden relatief vaak dat aanvallen op hulpverleners automatisch tot gevangenisstraf moet leiden (90% eens) en dat levenslang ook echt levenslang moet zijn (85%). Ook zijn zij het vaker eens met de stelling dat men in de gevangenis te goed verzorgd wordt om gevangenisstraf afschrikwekkend te laten zijn (69% eens).

Nederlanders die in 2021 PVV, VVD of FvD stemden hebben een relatief harde opstelling t.o.v. straffen. Zo zijn negen op de tien PVV-stemmers het eens met de stellingen dat op het aanvallen van hulpverleners altijd gevangenisstraf moet staan, dat levenslang ook echt levenslang moet zijn en de gevangenen te goed verzorgd worden. Met de stelling ‘Mensen die hulpverleners of politieagenten aanvallen moeten altijd een gevangenisstraf krijgen’ zijn ook relatief veel SP-stemmers (87%) het eens.

Kiezers van GroenLinks staan juist milder tegenover straffen. Zo is een krappe meerderheid van de mensen die in 2021 GL stemden het eens met de stelling ‘Jongeren onder de 21 jaar horen niet in de gevangenis, maar zouden hun straf met een enkelband thuis of in een internaat uit moeten zitten.’ Onder kiezers van andere partijen zijn hiervoor duidelijk minder voorstanders.

Tabel 5.4 – Stellingen over straffen (% (helemaal) mee eens), naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	FvD	PvdD*	CU*
Mensen die hulpverleners of politieagenten aanvallen moeten altijd een gevangenisstraf krijgen	78%	90%	67%	92%	83%	87%	82%	56%	63%	75%	80%
Levenslang moet ook levenslang zijn	69%	78%	45%	94%	63%	76%	53%	38%	79%	60%	70%
In de gevangenis word je zo goed verzorgd dat dat totaal niet meer afschrikt	51%	58%	27%	89%	56%	48%	39%	18%	77%	38%	40%
Jongeren onder de 21 jaar horen niet in de gevangenis	18%	13%	22%	9%	22%	12%	22%	53%	12%	18%	28%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

5.4 Soepel straffen

Minder Nederlanders vinden dat rechters te soepel straffen

Het aandeel Nederlanders dat het eens is met de stelling ‘Rechters zijn te soepel met straffen’ is afgenomen sinds 1991 en 1998 (Tabel 5.5). Zo was in 1998 nog driekwart (75%) van de Nederlanders het hiermee eens, nu is dat de helft (51%). Ook zijn nu meer mensen het oneens met de stelling. Twee op tien staan neutraal tegenover de stelling, een op tien weet niet hoe hij of zij er tegenover staat.

Tabel 5.5 – “Rechters zijn te soepel met straffen”, naar jaar**

Basis: iedereen (1991: n = 1364, 1998: n = 1051, 2023: 1483).

	1991*	1998*	2023
Mee eens	68%	75%	51%
Neutraal	21%	16%	21%
Mee oneens	11%	8%	18%
Weet niet/geen antwoord	0%	1%	10%

* In 1991 en 1998 was de stelling ‘Rechters zijn tegenwoordig te soepel met straffen’.

** In 1991 en 1998 was er geen antwoordoptie ‘weet ik niet’. Wel kon men ervoor kiezen de vraag niet in te vullen.

Nederlanders die vinden dat rechters te soepel zijn met straffen zijn vaak ouder en lager opgeleid (Tabel 5.6). Ook zijn mensen die zelf in het afgelopen jaar slachtoffer werden van criminaliteit het vaker eens met de stelling (61%) dan mensen die dat niet werden (48%).

Daarnaast is er een duidelijk verschil tussen Nederlanders die wel of geen vertrouwen hebben in de misdaadbestrijding in Nederland (zie ook Figuur 5.2). Van de mensen die geen vertrouwen in de misdaadbestrijding hebben, vindt bijna driekwart dat rechters te soepel zijn met straffen (73%); onder degenen die wel vertrouwen hebben is dat slechts een kwart (Tabel 5.7).

Tabel 5.6 – “Rechters zijn te soepel met straffen”, naar leeftijd en opleidingsniveau

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau		
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog
Eens	51%	41%	44%	52%	54%	57%	70%	55%	38%
Neutraal	21%	18%	18%	20%	23%	22%	16%	22%	22%
Oneens	18%	20%	24%	18%	17%	15%	9%	13%	29%
Weet niet	10%	22%	13%	11%	6%	7%	5%	10%	11%

Tabel 5.7 – “Rechters zijn te soepel met straffen”, naar slachtofferschap en vertrouwen in misdaadbestrijding

Basis: iedereen (n = 1483).

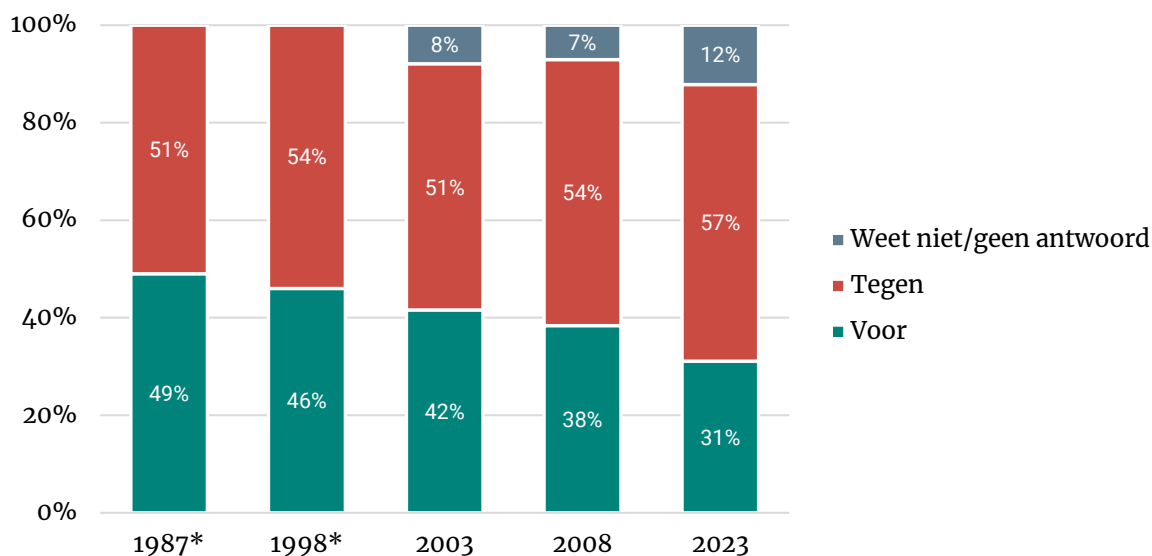
	Totaal	Zelf slachtoffer		Vertrouwen in de misdaadbestrijding	
		Wel	Niet	Geen	Wel
Eens	51%	61%	48%	73%	25%
Neutraal	21%	18%	22%	14%	23%
Oneens	18%	14%	20%	9%	40%
Weet niet	10%	6%	11%	4%	13%

Steun voor invoeren doodstraf neemt gestaag af

De steun voor herinvoering van de doodstraf voor ernstige misdaden is over de jaren heen afgenomen. Waar in 1991 nog de helft van de Nederlanders voor was (49%), is dat nu drie op tien (31%). Het aandeel tegenstanders is de afgelopen 30 jaar licht toegenomen van 51 naar 57 procent. Meer mensen zeggen nu dat ze niet weten hoe ze tegenover herinvoering staan (12%) dan in 2003 (8%) en 2008 (7%).

Figuur 5.5 – “Zou u er voor of tegen zijn om voor ernstige misdaden de doodstraf weer in te voeren?”, naar jaar

Basis: iedereen (n = 1483).

* In 1987 en 1998 ontbrak de ‘weet niet’-antwoordcategorie. In 1987 stelde Nipo deze vraag in het kader van een ander onderzoek dan de Staat van het Recht.

De steun voor herinvoering van de doodstraf is lager onder 65-plussers (21%) dan onder andere leeftijdsgroepen (30 tot 35%). Voorstanders zijn ook vaker mannen dan vrouwen (39% tegenover 23%) en vaker laag- of middelbaar- dan hoogopgeleid (39-40% vs. 19%). Ook zijn Nederlanders uit het zuiden van het land (Zeeland, Noord-Brabant, Limburg) iets vaker voorstander (37%) van herinvoering dan gemiddeld.

Steun voor herinvoering is met name hoog onder PVV-kiezers; driekwart van hen zegt ervoor te zijn de doodstraf voor ernstige misdaden weer in te voeren. Ook een meerderheid van FvD-stemmers (54%) is voor.¹³ Nederlanders die in 2021 D66 of GroenLinks stemden zijn juist in ruime meerderheid (84% en 94%) tegen het herinvoeren van de doodstraf.

Tabel 5.8 – “Zou u er voor of tegen zijn om voor ernstige misdaden de doodstraf weer in te voeren?”, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	PVV	FvD	VVD	CDA	SP	PvdA	PvdD*	D66	GL	CU*
Voor	31%	73%	54%	30%	26%	20%	17%	15%	7%	6%	5%
Tegen	57%	21%	35%	58%	64%	64%	68%	70%	84%	94%	76%
Weet niet	12%	6%	10%	12%	11%	17%	15%	16%	8%	0%	18%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

¹³ In de steekproef zaten te weinig SGP-stemmers om representatieve uitspraken over deze kiezers te doen (n = 24). Onder de 24 SGP-stemmers die meededen aan dit onderzoek, is de steun voor herinvoering van de doodstraf vergelijkbaar met FvD-stemmers: 57 procent is voorstander, 36 procent is tegenstander.

6 Justitie en rechtspraak

6.1 Rechtspraak

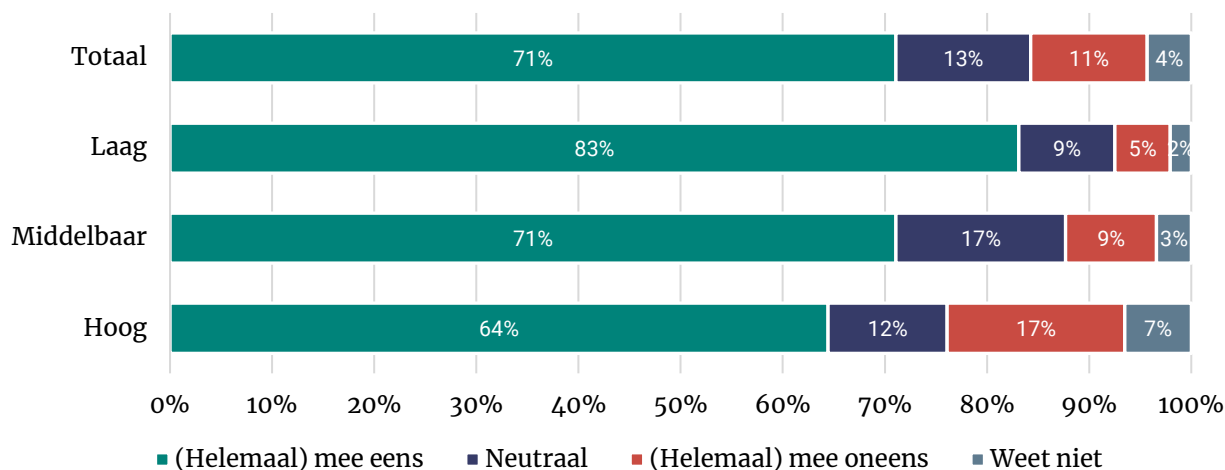
Brede steun voor verruimd spreekrecht van slachtoffers

Zeven op de tien Nederlanders (71%) zijn het eens met de stelling ‘Als slachtoffers gebruik maken van hun spreekrecht moeten zij in de rechtszaal alles kunnen zeggen, ook tegen de verdachte en over de straf’. Een op tien (11%) is het oneens, een vergelijkbaar aandeel staat er neutraal tegenover.

Vooraf lager opgeleiden zijn voorstander van een ruim spreekrecht: 83 procent van de lager opgeleiden is het eens met de stelling, onder hoger opgeleiden is dat 64 procent. Hoger opgeleiden zijn het ook vaker oneens (17% tegenover 5%).

Figuur 6.1 – “Als slachtoffers gebruik maken van hun spreekrecht moeten zij in de rechtszaal alles kunnen zeggen, ook tegen de verdachte en over de straf”, naar opleidingsniveau

Basis: iedereen (n = 1483).

Ook eigen slachtofferschap lijkt bepalend. Mensen die zelf in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer werden van criminaliteit zijn het vaker eens (78%) met de stelling dat slachtoffers in de rechtszaal alles moeten kunnen zeggen dan mensen die niet het slachtoffer van misdaad werden (69%). Dat geldt ook voor mensen die een slachtoffer in hun naaste omgeving hebben (78%) ten opzichte van mensen die geen slachtoffer in hun kring kennen (67%).

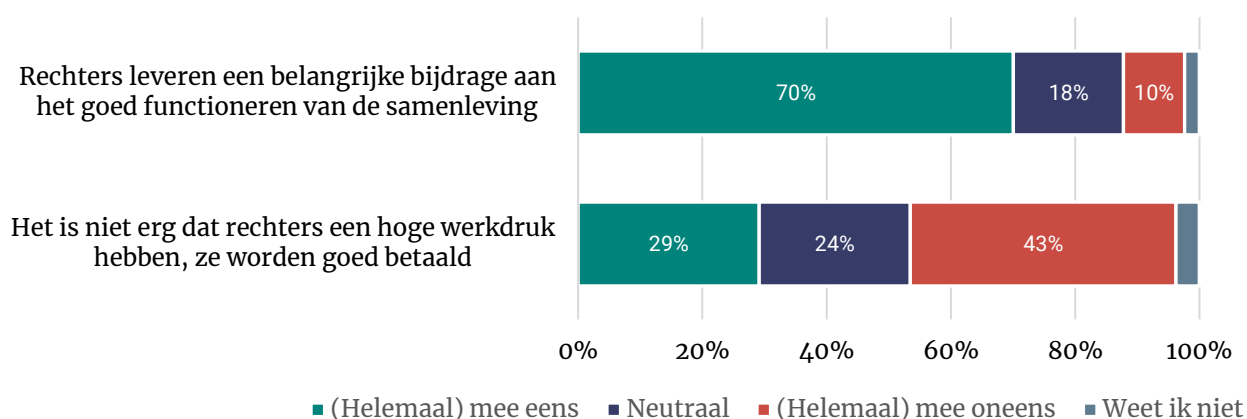
'Rechtters leveren belangrijke bijdrage aan de samenleving'

Een ruime meerderheid van de Nederlanders (70%) is het eens met de stelling 'Rechtters leveren een belangrijke bijdrage aan het goed functioneren van de samenleving'. Tien procent is het hiermee oneens, 18 procent staat er neutraal in.

Meer Nederlanders zijn het oneens (43%) dan eens (29%) met de stelling 'Het is niet erg dat rechtters een hoge werkdruk hebben, ze worden goed betaald'. Ongeveer een kwart van de Nederlanders staat hier neutraal tegenover.

Figuur 6.2 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: iedereen (n = 1483).

In 1991 en 1998 is de stelling 'Het strafrechtstelsel levert een belangrijke bijdrage aan het goed functioneren van de samenleving' voorgelegd. Daar waren destijds ook zeven op de tien Nederlanders (beide jaren: 71%) het mee eens; 16 tot 18 procent was het oneens.

Dezelfde groepen die relatief veel vertrouwen hebben in rechtters (Tabel 5.2) zijn het hier vaker eens dat rechtters een belangrijke bijdrage leveren en vinden minder vaak dat de hoge werkdruk van rechtters geen probleem is. Een kwart (24%) van de hoger opgeleiden vindt het niet erg dat rechtters een hoge werkdruk hebben, onder lager opgeleiden is dat ruim een derde (36%).

Hoger opgeleiden vinden vaker (86%) dan lager opgeleiden (54%) dat rechtters een belangrijke bijdrage aan het functioneren van de samenleving leveren. Vrijwel alle kiezers die in 2021 voor GroenLinks stemden (93%) zijn het eens met deze stelling, FvD-stemmers vinden dat het minst vaak (39%). Ook mensen die geen vertrouwen hebben in de misdaadbestrijding zien minder vaak een belangrijke bijdrage van rechtters (59%) dan degenen die dat vertrouwen wel hebben (89%).

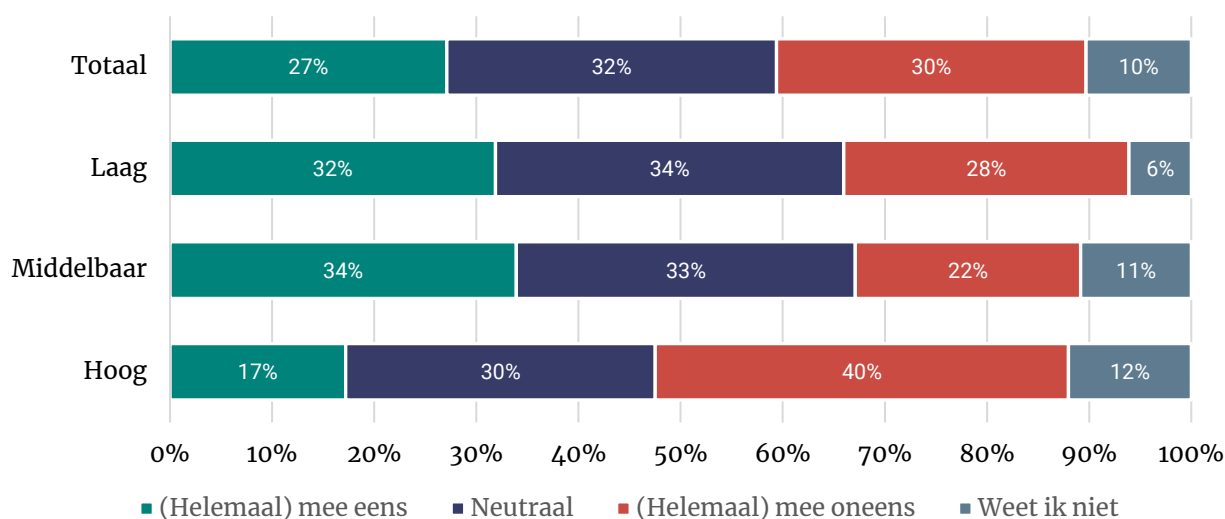
6.2 Besteding van middelen

Over de stelling 'Politie en justitie besteden te veel geld en energie aan de grote, georganiseerde misdaad, waardoor kleine vergrijpen onbestraft blijven' zijn de meningen verdeeld. Waar 27 procent het eens is met deze stelling, is een ongeveer gelijk deel (30%) het oneens. Ook staat 32 procent er neutraal tegenover.

Hoogopgeleiden zijn het relatief vaak oneens (40%) met de stelling, slechts 17 procent van hen is het ermee eens. Onder laag- en middelbaaropgeleiden is dat ongeveer een derde (32 tot 34%).

Figuur 6.3 – "Politie en justitie besteden te veel geld en energie aan de grote, georganiseerde misdaad, waardoor kleine vergrijpen onbestraft blijven", naar opleidingsniveau

Basis: iedereen (n = 1483).

In 1998 is de stelling 'Ik vind het belangrijker dat justitie geweld en inbraken aanpakt, dan dat zij drugsbazen vervolgt' voorgelegd. Net als bij de stelling uit het huidige onderzoek, waren ongeveer drie op tien (29%) het daarmee eens.

Het maakt voor deze stelling niet uit of men zelf in het afgelopen jaar het slachtoffer is geworden van criminaliteit; ook onder slachtoffers zijn ongeveer drie op tien het eens (29%) of oneens (26%) met de stelling. Wel vinden Nederlanders die in hun naaste omgeving een slachtoffer kennen vaker dat politie en justitie te veel geld en energie aan grote misdaad besteden (31%, kent geen slachtoffer: 24%).

Met name stemmers voor PVV (41%), SP (40%) en FvD (37%) vinden dat er te veel middelen aan de georganiseerde misdaad worden besteed, ten koste van het bestraffen van kleine vergrijpen.

Prioriteit bij opsporen en bestrijden zware criminaliteit

Met de vraag ‘Kunt u aangeven hoeveel geld de overheid wat u betreft moet investeren in elke taak van de politie?’ vroegen we respondenten om punten te verdelen (totaal: 100) tussen verschillende taken van de politie. Hoe meer punten een taak krijgt, hoe meer tijd en geld de politie daaraan zou moeten besteden.

Het ‘opsporen en bestrijden van zware (georganiseerde) misdaad’ krijgt gemiddeld de meeste punten toebedeeld (25 punten). Vlak daarop volgt ‘surveilleren en het bewaken van de openbare orde op straat’ (22 punten). In het geven van ‘voorlichting over het voorkómen van criminaliteit’ moet volgens Nederlanders de minste tijd en geld geïnvesteerd worden.

Hoewel bij de stelling ‘Politie en justitie besteden te veel geld en energie aan de grote, georganiseerde misdaad, waardoor kleine vergrijpen onbestraft blijven’ de meningen verdeeld waren (Figuur 6.3), krijgt het bestrijden van zware, georganiseerde criminaliteit hier duidelijk meer punten toebedeeld dan het ‘opsporen en bestrijden van kleine vergrijpen, zoals huisinbraken en zakkenrollerij’.

Figuur 6.4 – “Kunt u aangeven hoeveel geld de overheid wat u betreft moet investeren in elke taak van de politie?” Gemiddeld aantal punten (totaal 100) per politietaak

Basis: iedereen (n = 1483).

Ook Nederlanders die het eens waren met de stelling dat politie en justitie te veel geld en energie stoppen in georganiseerde misdaad, ten koste van het bestraffen van kleine vergrijpen, kennen bij deze vraag meer punten toe aan het opsporen en bestrijden van georganiseerde misdaad (22 punten) dan van kleine vergrijpen (18 punten). Wel geven zij kleine vergrijpen meer punten dan mensen die het oneens waren met de stelling (15 punten).

Naar leeftijd, opleidingsniveau en geslacht is een aantal kleine verschillen in de gewenste takenverdeling van de politie. Met name de leeftijdsgroep 50 tot 64 jaar geeft aan het surveilleren en bewaken van de openbare orde op straat belangrijk te vinden (24 punten). Dat is ook voor lager opgeleiden belangrijker (24 punten) dan voor hoog opgeleiden (20 punten).

Jongeren zien juist graag dat relatief wat meer tijd en geld wordt besteed aan het bewaken en beveiligen, bijvoorbeeld van bedreigde personen. Hoger opgeleiden leggen relatief veel prioriteit bij het aanpakken van zware criminaliteit (25 punten), het bestrijden van kleine vergrijpen (17 punten) en het geven van voorlichting (9 punten).

Mannen zouden relatief iets meer tijd besteden aan het bewaken van de openbare orde op straat (23 punten) en het bestrijden van kleine vergrijpen (17 punten). Vrouwen leggen juist meer prioriteit bij bewaken en beveiligen (13 punten) en het geven van voorlichting (9 punten).

Tabel 6.1 – Gemiddeld aantal punten (totaal 100) per politietaak, naar leeftijd, opleiding en geslacht
Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau			Geslacht	
		18	25	35	50	65+	Laag	Midden	Hoog	Man	Vrouw
		-	-	-	-						
		24	34	49	64						
Opsporen en bestrijden zware criminaliteit	25	24	24	24	25	26	25	24	26	25	25
Surveilleren en bewaken openbare orde op straat	22	19	19	21	24	22	24	23	20	23	20
Opsporen en bestrijden online criminaliteit	17	16	17	17	17	19	18	17	17	17	18
Opsporen en bestrijden kleine vergrijpen	16	17	17	17	16	15	15	17	17	17	16
Bewaken en beveiligen	12	15	13	11	10	12	12	12	11	11	13
Voorlichting geven over voorkómen	9	10	10	9	8	8	8	8	9	8	9

De verschillen naar politieke voorkeur zijn klein. Wel geven PVV-stemmers meer punten dan gemiddeld aan ‘surveilleren en het bewaken van de openbare orde op straat’ (26 punten). Voor Nederlanders die in 2021 FvD stemden is het opsporen en bestrijden van kleine vergrijpen relatief belangrijk (20 punten). GroenLinks- en D66-stemmers vinden het geven van voorlichting belangrijker dan andere kiezers (10 tot 11 punten).

7 Politie

7.1 Bevoegdheden van de politie

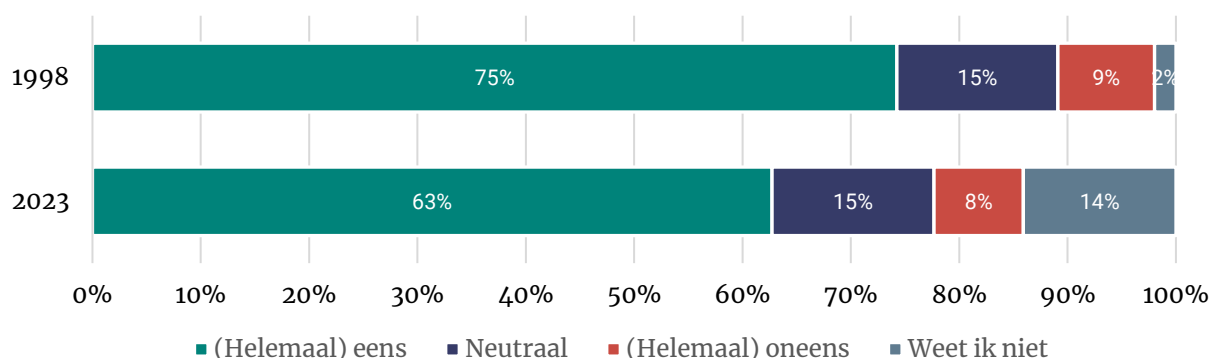
Meerderheid: politie mag meer bevoegdheden en respect afdwingen

Zes op de tien Nederlanders (63%) zijn het eens met de stelling ‘De politie heeft te weinig bevoegdheden om de georganiseerde misdaad goed te kunnen bestrijden’. Acht procent is het hiermee oneens, 15 procent staat er neutraal tegenover. Een vergelijkbaar aandeel weet het niet.

Ook in 1998 was een ruime meerderheid het ermee eens dat de politie te weinig bevoegdheden voor het bestrijden van de georganiseerde misdaad heeft. Het aandeel ‘eens’ met de stelling lag zelfs nog 12 procentpunt hoger, maar dit is deels te verklaren door het ontbreken van een ‘weet ik niet’-optie. Men kon wel de vraag overslaan – 2 procent deed dat, maar dat is duidelijk minder dan de 14 procent die in 2023 ‘weet ik niet’ aanvinkte. De aandelen Nederlanders die het oneens waren (9%) of neutraal tegenover de stelling stonden (15%) zijn ongeveer gelijk gebleven.

Figuur 7.1 – “De politie heeft te weinig bevoegdheden om de georganiseerde misdaad goed te bestrijden”, naar jaar

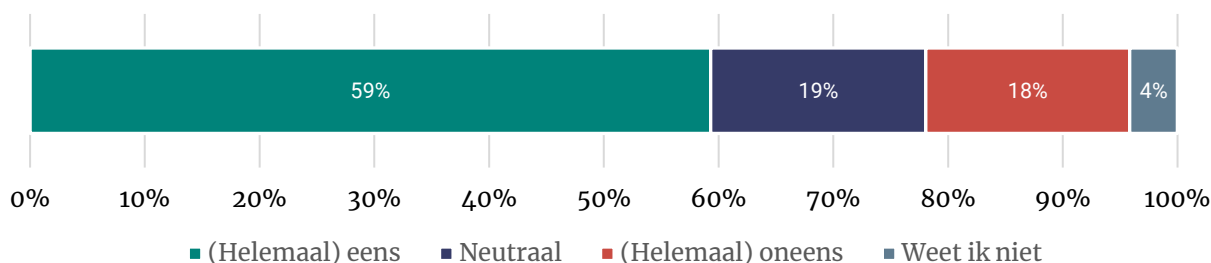
Basis: iedereen (1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Ook met de stelling ‘De politie dwingt te weinig respect af bij het optreden in het openbaar’ is een meerderheid van de Nederlanders (59%) het eens. Achttien procent is het oneens, een vrijwel gelijk aandeel (19%) staat er neutraal tegenover.

Figuur 7.2 – De politie dwingt te weinig respect af bij het optreden in het openbaar

Basis: iedereen (n = 1483).

In 2003 en 2008 is de stelling ‘De politie dwingt te weinig respect af bij het optreden in het openbaar’ ook voorgelegd. Men was het destijds in ongeveer gelijke mate oneens met deze stelling (2003: 16%, 2008: 17%, 2023: 18%). Het aandeel dat het eens was lag flink hoger (2003: 81%, 2008: 77%). Destijds kon echter niet voor een neutrale antwoordcategorie worden gekozen, waardoor men ‘moest’ kiezen; nu vinkte 19 procent ‘neutraal’ aan. Gegeven de stabiele ‘oneens’ categorie lijken de meningen echter niet sterk veranderd de afgelopen 15 tot 20 jaar.

Tabel 7.1 toont de twee stellingen uitgesplitst naar leeftijd, opleiding en geslacht. Vooral ouderen vinden dat de politie te weinig bevoegdheden heeft om de georganiseerde misdaad te bestrijden (50+: 70 tot 73%) en te weinig respect afdwingt bij optreden in het openbaar (50+: 64 tot 68%). Jongeren zijn het minder vaak eens met de stellingen. Bij de stelling ‘De politie heeft te weinig bevoegdheden om de georganiseerde misdaad goed te bestrijden’ wordt dat met name verklaard doordat een flink deel van de Nederlanders tot 34 jaar (22%) zegt het niet te weten.

Daarnaast vinden lager opgeleiden en mannen vaker dat de politie te weinig bevoegdheden heeft en te weinig respect afdwingt. Zo is ongeveer de helft van de hoger opgeleiden (55%) het eens met de stelling ‘De politie heeft te weinig bevoegdheden om de georganiseerde misdaad goed te bestrijden’, onder lager opgeleiden is dat driekwart (75%). De helft van de vrouwen (53%) vindt dat de politie te weinig respect afdwingt, onder mannen is dat twee derde (66%).

Tabel 7.1 – Stellingen over bevoegdheden van de politie, naar leeftijd, opleidingsniveau en geslacht

Basis: iedereen (n = 1483).

		Totaal	Leeftijd					Opleiding			Geslacht	
			18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog	Man	Vrouw
Heeft te weinig bevoegdheden	Eens	63%	42%	50%	57%	70%	73%	75%	64%	55%	66%	60%
	Neutraal	15%	21%	17%	15%	14%	13%	11%	15%	16%	16%	14%
	Oneens	8%	15%	11%	10%	6%	6%	6%	8%	10%	9%	8%
	Weet niet	14%	22%	22%	17%	10%	9%	8%	13%	19%	10%	19%
Dwingt te weinig respect af	Eens	59%	33%	46%	61%	68%	64%	67%	63%	51%	66%	53%
	Neutraal	19%	20%	19%	19%	16%	21%	19%	19%	18%	18%	20%
	Oneens	18%	36%	30%	13%	14%	13%	10%	14%	25%	15%	21%
	Weet niet	4%	10%	5%	6%	2%	2%	3%	3%	5%	2%	6%

Naar politieke voorkeur zien we bij beide stellingen over de bevoegdheden van de politie dezelfde patronen. Nederlanders die in 2021 op VVD (67 tot 70%) of PVV (79 tot 86%) stemden zijn het in ruime meerderheid eens met de stellingen. Onder GroenLinks-stemmers is dat een minderheid (38 tot 42%).

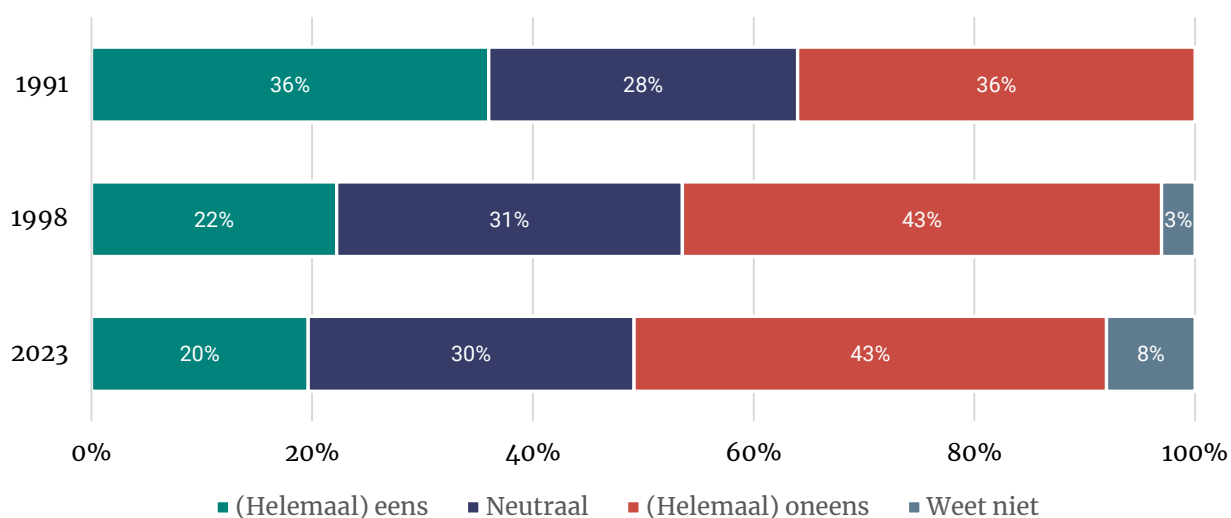
Meer vertrouwen in agenten

Minder Nederlanders zijn het eens met de stelling ‘Agenten zijn makkelijk geneigd hun macht te misbruiken’ dan in 1991. Dertig jaar terug was ruim een derde (36%) het hiermee eens, nu is dat nog een vijfde (20%). Een grotere groep (43%) is het oneens met de stelling (1991: 36%). Drie op de tien Nederlanders staan, net als in 1991, neutraal tegenover de stelling.

De grootste verandering vond plaats tussen 1991 en 1998; tussen 1998 en 2023 zijn de meningen vrijwel onveranderd.

Figuur 7.3 – “Agenten zijn makkelijk geneigd hun macht te misbruiken”, naar jaar

Basis: iedereen (1991: n = 1364, 1998: n = 1051, 2023: n = 1483).

Nederlanders tot 34 jaar vinden vaker dat agenten makkelijk geneigd zijn hun macht te misbruiken (25 tot 28% eens) dan ouderen (65+: 15%). Ook lager opgeleiden zijn het relatief vaak met de stelling eens (24%, hoog: 15%).

Bijna de helft van de Nederlanders die in 2021 FvD stemden (45%) is het eens dat agenten geneigd zijn tot machtsmisbruik. Onder andere kiezers is dat percentage aanzienlijk lager. PVV-stemmers staan op de tweede plek, 27 procent van hen is het eens met de stelling. VVD- (9%), D66- (13%) en GroenLinks-stemmers (12%) kunnen zich het minst in de stelling vinden.

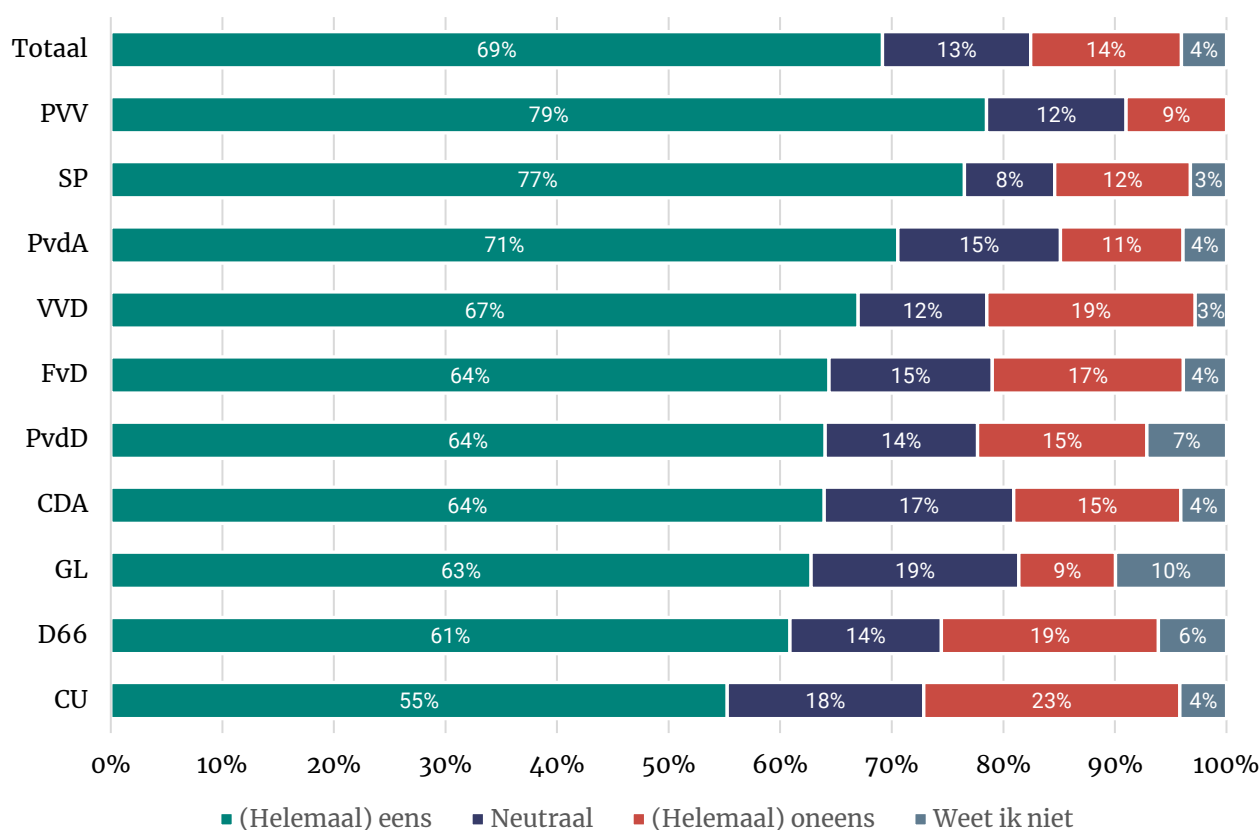
Zeven op tien: bodycams van agenten moeten altijd aan staan

Zeven op de tien Nederlanders (69%) zijn het eens met de stelling ‘Bodycams van politieagenten moeten altijd aan staan (in plaats van dat agenten zelf bepalen wanneer ze hem aanzetten)’.¹⁴ Slechts 14 procent is het oneens, een vrijwel gelijk aandeel (13%) staat er neutraal tegenover.

We zien verschillen naar politieke voorkeur, hoewel er geen duidelijk patroon is. Nederlanders die in 2021 op PVV (79%) of SP (77%) stemden zijn het in de grootste mate eens dat de bodycams van agenten altijd aan moeten staan. ChristenUnie-stemmers zijn het relatief weinig eens (55%) met de stelling, en vaker dan andere kiezers hiermee oneens (23%). Onder alle kiezersgroepen is echter een meerderheid voorstander van het altijd aanzetten van de bodycams.

Figuur 7.4 – “Bodycams van politieagenten moeten altijd aan staan (in plaats van dat agenten zelf bepalen wanneer ze hem aanzetten)”, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Lager opgeleiden zijn het vaker eens (79%) dat de bodycams van agenten altijd aan moeten staan dan middelbaar- (70%) en hoogopgeleiden (62%).

¹⁴ Bij ‘bodycams’ kregen respondenten de volgende mouse-over toelichting: “Een bodycam is een draagbare camera die beeld en geluid kan opnemen, die een politieagent op het lichaam meedraagt.”

7.2 Etnisch profileren door de politie

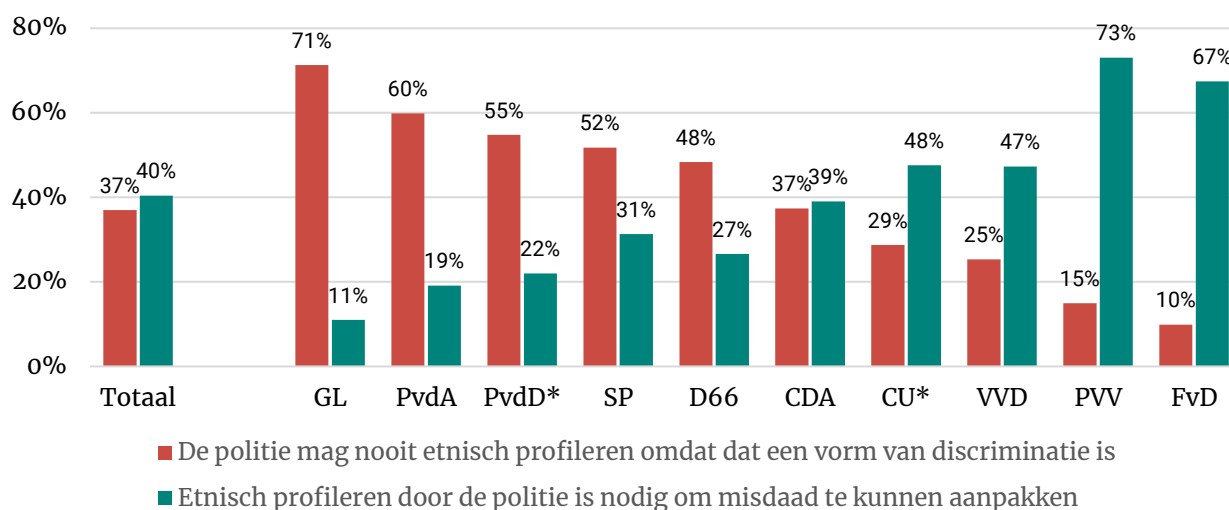
Meningen over etnisch profileren sterk verdeeld

Nederlanders zijn verdeeld over het gebruik van etnisch profileren door politieagenten (Figuur 7.5). Met de stelling ‘De politie mag nooit etnisch profileren omdat dat een vorm van discriminatie is’, zijn bijna vier op de tien (37%) het eens. Dat geldt óók voor de stelling ‘Etnisch profileren door de politie is nodig om misdaad te kunnen aanpakken’ (40%). Bij beide stellingen zijn ruim drie op tien het oneens en staat ongeveer 20 procent er neutraal tegenover.¹⁵

Figuur 7.5 laat zien dat de houding tegenover etnisch profileren sterk samenhangt met politieke voorkeur. Onder Nederlanders die bij de laatste Tweede Kamerverkiezing voor een links-progressieve partij stemden, is minstens de helft het eens dat de politie nooit mag etnisch profileren, omdat dat discriminatie is. Aan de andere kant van het politieke spectrum is juist de meerderheid het eens dat etnisch profileren nodig is voor misdaadbestrijding. Met name PVV- (73%) en FvD-stemmers (67%) zijn het hiermee eens.

Figuur 7.5 – Stellingen over etnisch profileren, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Voorstanders van etnisch profileren vinden we vooral in de leeftijdscategorieën 35 tot 49 jaar en 50 tot 64 jaar. In deze leeftijdsgroepen is 44 tot 46 procent het eens met de stelling ‘Etnisch profileren door de politie is nodig om misdaad te kunnen aanpakken’. Onder jongeren van 18 tot 24 jaar is juist 47 procent het hiermee oneens.

Daarnaast zijn mannen vaker voorstander van etnisch profileren dan vrouwen. Zij zijn het vaker oneens dat de politie nooit mag etnisch profileren (50% tegenover 29%) en het vaker eens dat etnisch profileren nodig is voor het aanpakken van misdaad (49% tegenover 32%).

¹⁵ Bij ‘etnisch profileren’ kregen respondenten de volgende mouse-over toelichting: “Etnisch profileren is het gebruik maken van huidskleur, nationaliteit, etniciteit, taal of geloof bij opsporing of handhaving.”

8 Vrijheden en privacy

8.1 Privacy

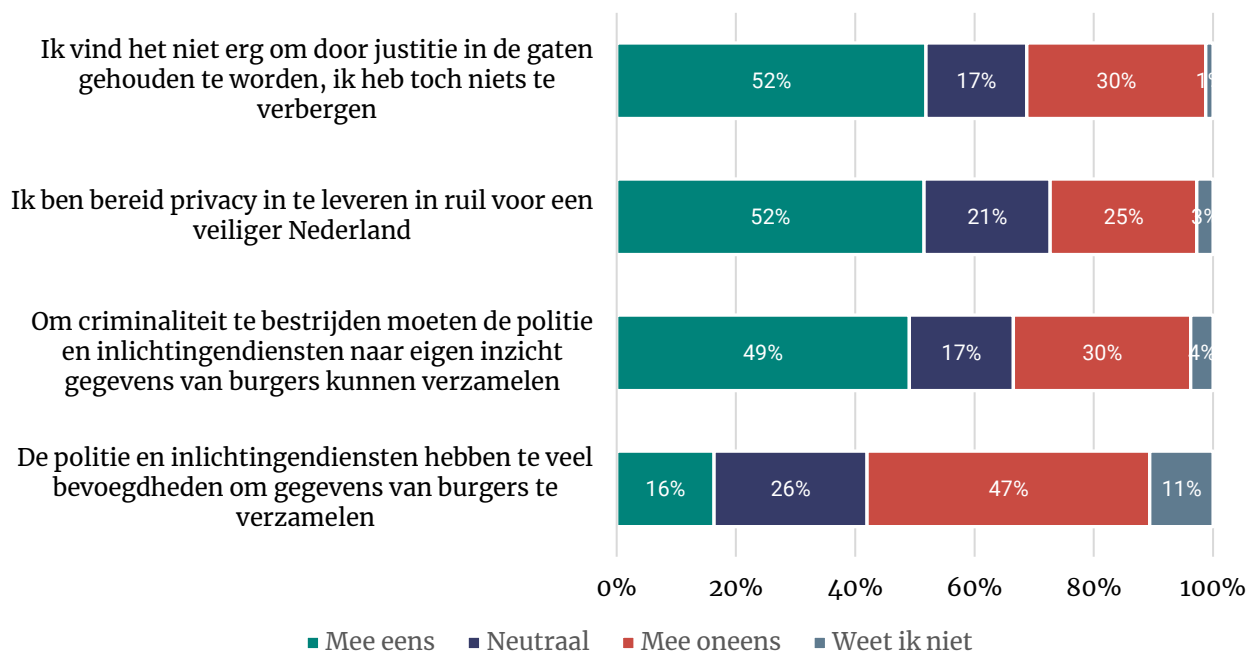
Helft Nederlanders: 'niet erg om privacy in te leveren voor veiligheid'

De helft van de Nederlanders vindt het niet erg om privacy in te leveren in ruil voor een veiliger Nederland (52%) of door justitie in de gaten te worden gehouden, want ze hebben toch niets te verbergen (52%). Eveneens de helft (49%) vindt dat politie en inlichtingendiensten naar eigen inzicht gegevens moeten kunnen verzamelen.

Maar een klein deel (16%) vindt dat politie en inlichtingendiensten nu te veel bevoegdheden hebben om gegevens van burgers te verzamelen. Iets minder dan de helft (47%) is het hiermee oneens.

Figuur 8.1 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over vrijheden, privacy en veiligheid?

Basis: iedereen (n = 1483).

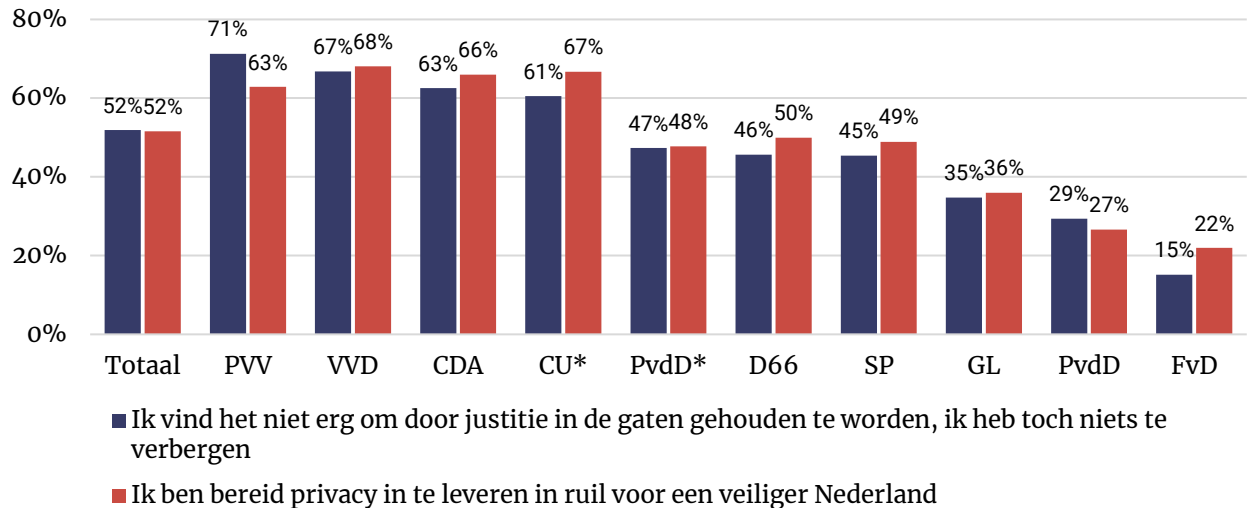
Oudere Nederlanders vinden het minder erg om in de gaten gehouden te worden dan jongeren: onder 18 tot 24-jarigen vindt 39 procent dat, onder 50-plussers is dat meer dan de helft (50-64 jaar, 56%; 65+, 60%). Ook naar opleidingsniveau is er een vergelijkbaar verschil: laagopgeleiden vinden het minder erg om in de gaten gehouden te worden (63% 'eens') dan hoogopgeleiden (42%).

Kiezers PVV, CDA, VVD en CU meest bereid privacy in te leveren in ruil voor veiligheid

De grootste verschillen in de bereidheid om privacy in te leveren of in de gaten gehouden te worden vinden we naar politieke voorkeur: kiezers van de linkse partijen zijn over algemeen minder bereid privacy in te leveren dan kiezers van rechtse partijen. Kiezers van FvD zijn hierin de vreemde eend in de bijt, zij zijn nog minder bereid om privacy in te leveren dan de linkse kiezersgroepen (zie Figuur 8.2).

Figuur 8.2 – Stellingen over privacy en veiligheid, naar stemgedrag bij TK21

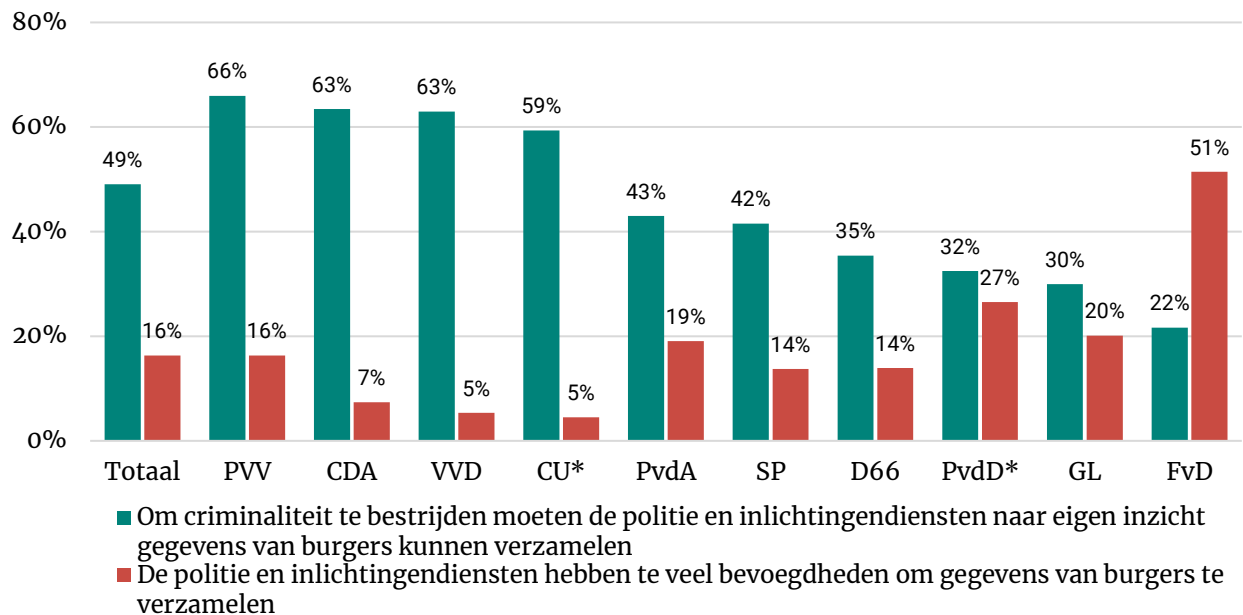
Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Hetzelfde beeld zien we bij de stellingen over gegevensverzameling door en de bevoegdheden daarvoor van politie en inlichtingendiensten: rechtse kiezers staan er in meerderheid (59-66%) voor open om politie en de diensten naar eigen inzicht informatie te laten verzamelen, onder linkse kiezers is dat een minderheid (30-43%). Ook hier geldt dat Forum-kiezers afwijken van de overige kiezersgroepen: de helft (51%) is van mening dat politie en inlichtingendiensten te veel bevoegdheden hebben (gemiddeld is dat 16% en onder linkse kiezers 14-27%).

Figuur 8.3 – Stellingen over bevoegdheden van politie en inlichtingendiensten, naar stemgedrag bij TK21
Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Tabel 8.1 – “In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?”, naar stemgedrag TK21
Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	PVV	VVD	CDA	CU*	PvdA	D66	SP	GL	PvdD*	FvD
Niet erg om door justitie in de gaten gehouden te worden	52%	71%	67%	63%	61%	47%	46%	45%	35%	29%	15%
Bereid privacy in te leveren	52%	63%	68%	66%	67%	48%	50%	49%	36%	27%	22%
Naar eigen inzicht gegevens verzamelen	49%	66%	63%	63%	59%	43%	35%	42%	30%	32%	22%
Te veel bevoegdheden om gegevens te verzamelen	16%	16%	5%	7%	5%	19%	14%	14%	20%	27%	51%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

8.2 Rol van politiek en overheid

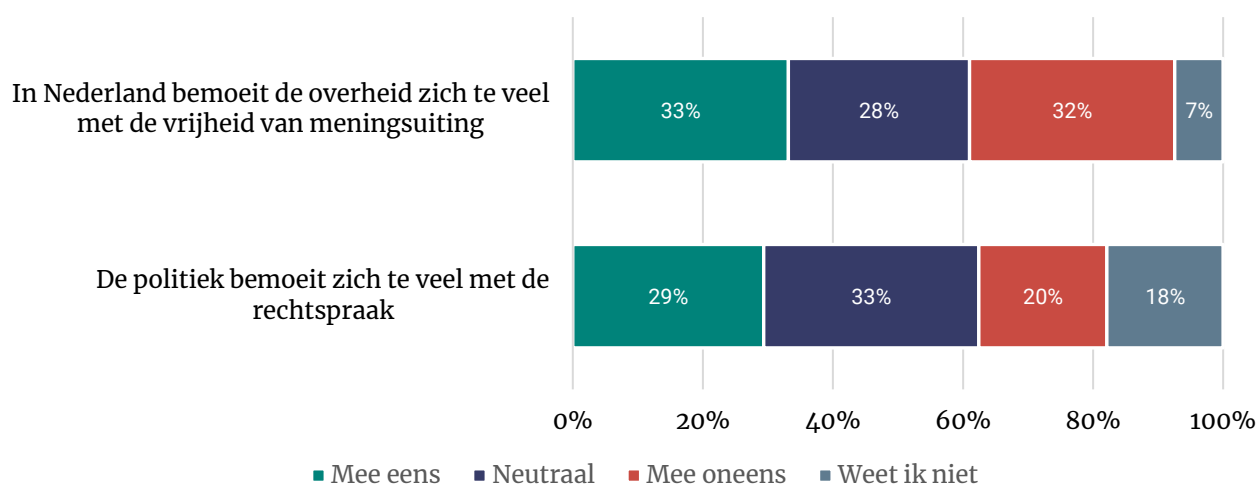
Verdeeldheid over overheidsbemoeyenis vrijheid van meningsuiting

Een op de drie Nederlanders (33%) is van mening dat de overheid zich te veel bemoeit met de vrijheid van meningsuiting. Evenzoveel vindt dat dit niet zo is (32%). Nog eens 28 procent is het hier niet mee eens, maar ook niet mee oneens.

Met de stelling ‘de politiek bemoeit zich te veel met de rechtspraak’ is een iets groter deel het eens (29%) dan oneens (20%).

Figuur 8.4 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: iedereen (n = 1483).

Ouderen (65+: 36%) vinden vaker dat de politiek zich te veel bemoeit met de rechtspraak dan jongeren (18-24 jaar: 19%).

Laagopgeleiden zijn het vaker eens met de stelling ‘In Nederland bemoeit de overheid zich te veel met de vrijheid van meningsuiting’ (43%) dan hoger opgeleiden (24%).

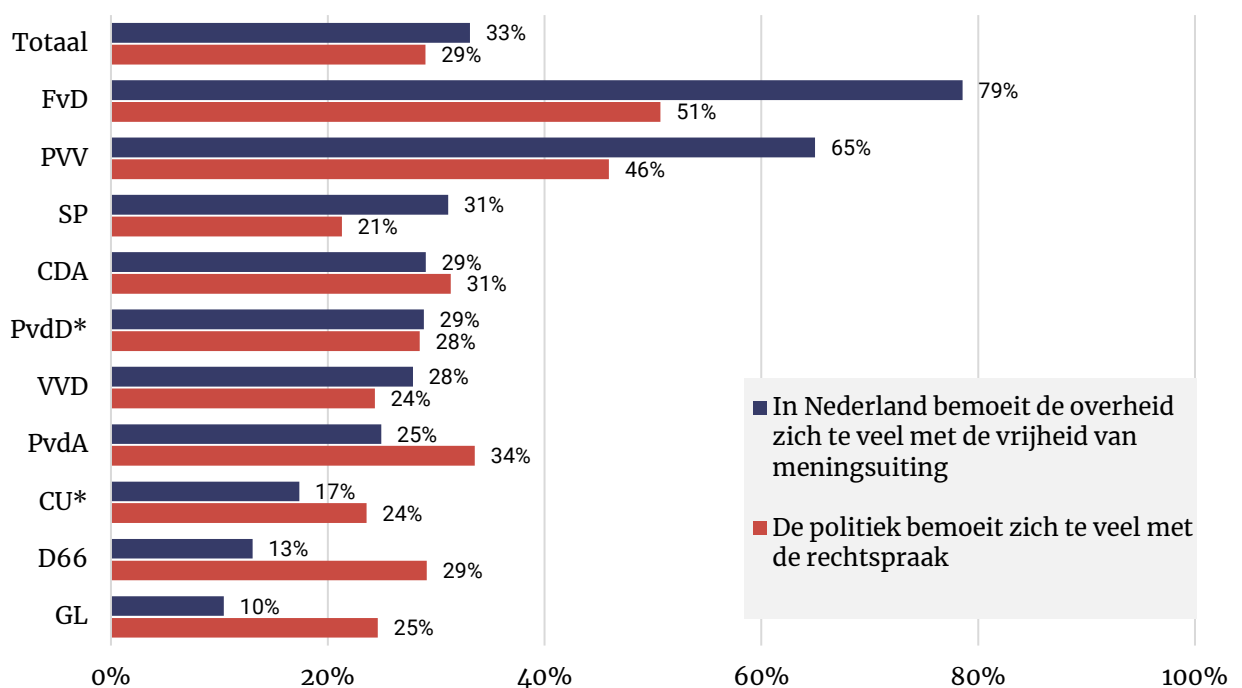
Kiezers PVV en FvD: te veel overheidsbemoeyenis met vrijheid van meningsuiting

De kiezers van PVV en FvD ervaren het vaakst (resp. 65 en 79%) dat er te veel overheidsbemoeyenis is met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting. Kiezers van de progressieve partijen D66 (13%) en GL (10%) – en van de CU (17%) – staan het minst vaak achter deze stelling.

Volgens circa de helft van de PVV- en Forum-kiezers bemoeit de politiek zich te veel met de rechtspraak. Onder kiezers van D66 (29%), GL (25%), CU (24%) en SP (21%) is dat beduidend lager. Het verschil met de rechts-conservatieve kiezers is daarmee fors kleiner dan we zien met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting.

Figuur 8.5 – “In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?” (% (helemaal) mee eens), naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

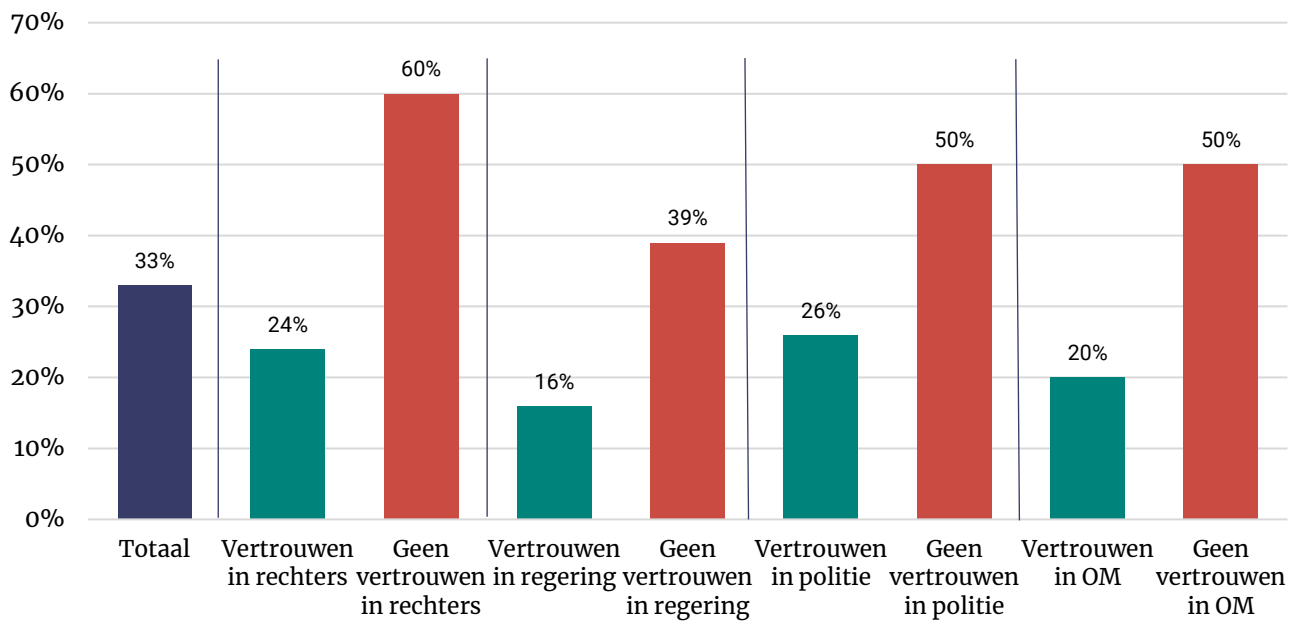

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Nederlanders die geen vertrouwen hebben in instituties zoals rechters, de regering, politie of het OM zijn het duidelijk vaker eens met de stelling ‘In Nederland bemoeit de overheid zich te veel met de vrijheid van meningsuiting’ dan Nederlanders die dat vertrouwen wel hebben (Figuur 8.6). Bij mensen die geen vertrouwen hebben in rechters (wat geldt voor 24% van alle Nederlanders) is het verschil het grootst (44 procentpunten).

Figuur 8.6 – “In Nederland bemoeit de overheid zich te veel met de vrijheid van meningsuiting” (% (helemaal) mee eens), naar vertrouwen in instituties en beroepsgroepen

Basis: iedereen (n = 1483).

Noot: categorie ‘vertrouwen’ bestaat uit antwoordcategorieën “tamelijk veel vertrouwen” + “heel veel vertrouwen”; ‘geen vertrouwen’ bestaat uit “niet zoveel vertrouwen” + “helemaal geen vertrouwen”

9 Bedreigingen en normoverschrijdend gedrag

9.1 Bedreigingen

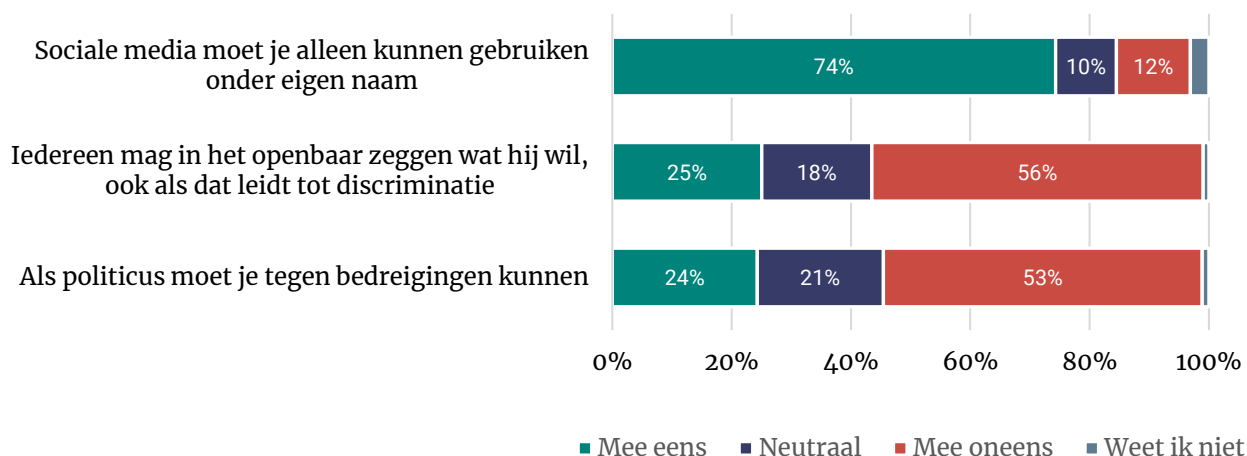
Driekwart Nederlanders wil sociale mediagebruik onder eigen naam

Een kwart van de Nederlanders is het eens met de stelling ‘Iedereen mag in het openbaar zeggen wat hij wil, ook als dat leidt tot discriminatie’. Ruim de helft (56%) is het hiermee oneens en nog eens 18 procent staat er neutraal in. Volgens het merendeel van de Nederlanders zijn er dus grenzen aan de vrijheid van meningsuiting.

Een kwart van de Nederlanders vindt dat politici tegen bedreigingen moeten kunnen. Ruim de helft is het daarmee oneens (53%). Opvallend is dat circa drie op de vier Nederlanders (74%) vinden dat sociale media alleen gebruikt moeten kunnen worden onder de eigen naam.

Figuur 9.1 – De volgende stellingen gaan over bedreigingen en norm-overschrijdend gedrag. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: iedereen (n = 1483).

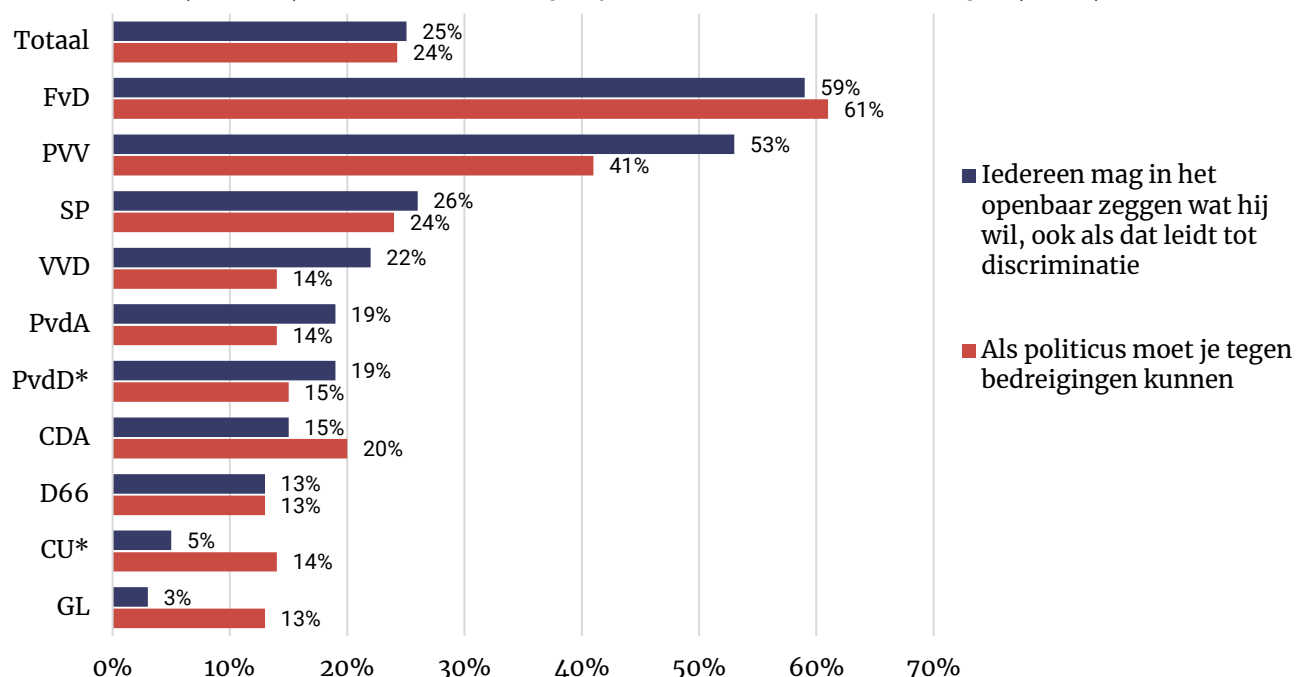

Ook in eerder onderzoek van I&O Research kwam naar voren dat de helft van de Nederlanders het oneens is met de stelling ‘Iedereen mag in het openbaar zeggen wat hij wil, ook als dat leidt tot discriminatie’. In 2010 was 48 procent het oneens, in 2016 en 2020 was dat respectievelijk 50 en 52 procent. Ook het aandeel dat het met deze stelling eens is, is weinig veranderd in het afgelopen decennium (2010: 30% eens, 2016: 24%, 2020: 27%, 2023: 25%).

Helft kiezers FvD en PVV: je mag zeggen wat je wil, ook als dat leidt tot discriminatie

Vinden dat je mag zeggen wat je wil, ongeacht of dat discriminerend is, en vinden dat politici tegen bedreigingen moeten kunnen hangen sterk samen. Beide stellingen hangen ook samen met het stemgedrag. Kiezers van FvD en PVV zijn het verreweg het vaakst eens met beide stellingen. Onder kiezers van GroenLinks en de ChristenUnie is vrijwel niemand (3-5%) het eens met de stelling ‘Iedereen mag in het openbaar zeggen wat hij wil, ook als dat leidt tot discriminatie’.

Figuur 9.2 – “In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?”, naar stemgedrag bij TK21
 Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

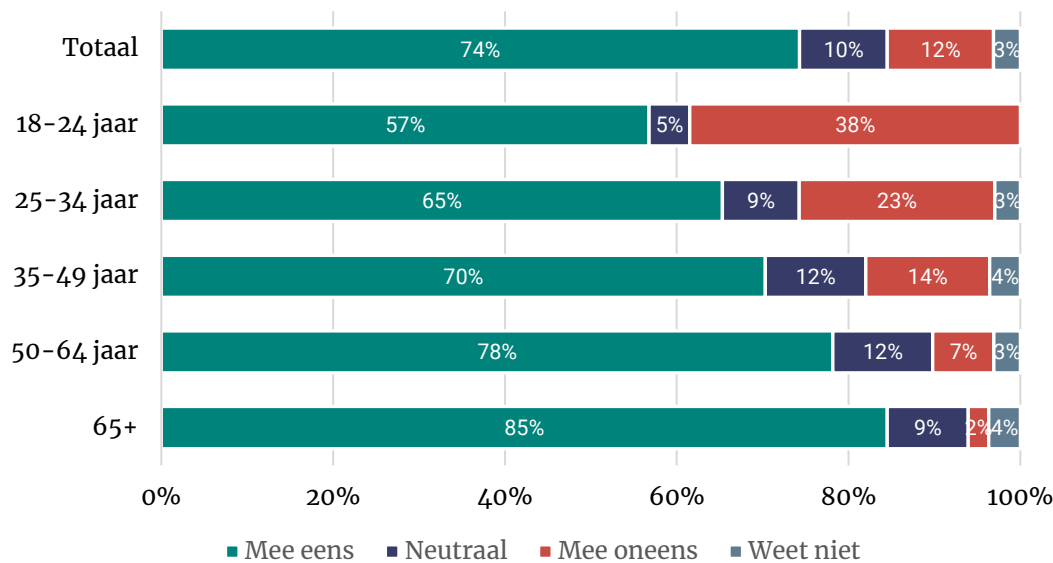
Breed draagvlak voor sociale media accounts op naam

Er wordt wel eens gesproken over het de-anonimiseren van sociale media accounts als manier om online bedreigingen aan te pakken en tegen te gaan¹⁶. Zoals hierboven vermeld vindt 74 procent van de Nederlanders dat je sociale media alleen onder je eigen naam zou mogen gebruiken.

Er zijn verschillen naar bijvoorbeeld leeftijd en partijvoorkeur, maar het is interessant dat onder al deze groepen een (krappe) meerderheid voor sociale media onder eigen naam is. Onder jongeren is de steun het krapst (57%), onder 65-plussers het grootst (85%). Kiezers van FvD staan het minst vaak achter de stelling, maar nog altijd is dat de helft (52% ‘eens’, zie Figuur 9.3). Kiezers van VVD en PVV zijn het er het vaakst mee eens (84%) (Figuur 9.4).

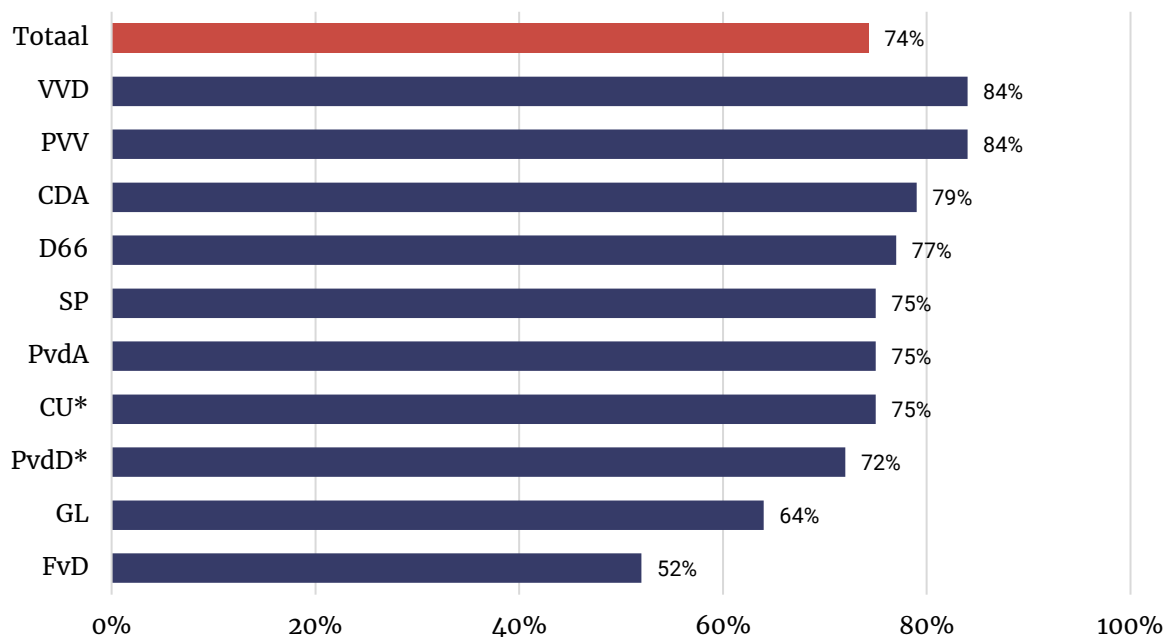
¹⁶ Zie: [Bedreigingen en intimidatie op sociale media: moeten we anonieme accounts verbieden? \(trouw.nl\)](#)

Figuur 9.3 – “Sociale media moet je alleen kunnen gebruiken onder eigen naam”, naar leeftijd
 Basis: iedereen (n = 1483).

Figuur 9.4 – “Sociale media moet je alleen kunnen gebruiken onder eigen naam” (% (helemaal) mee eens), naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

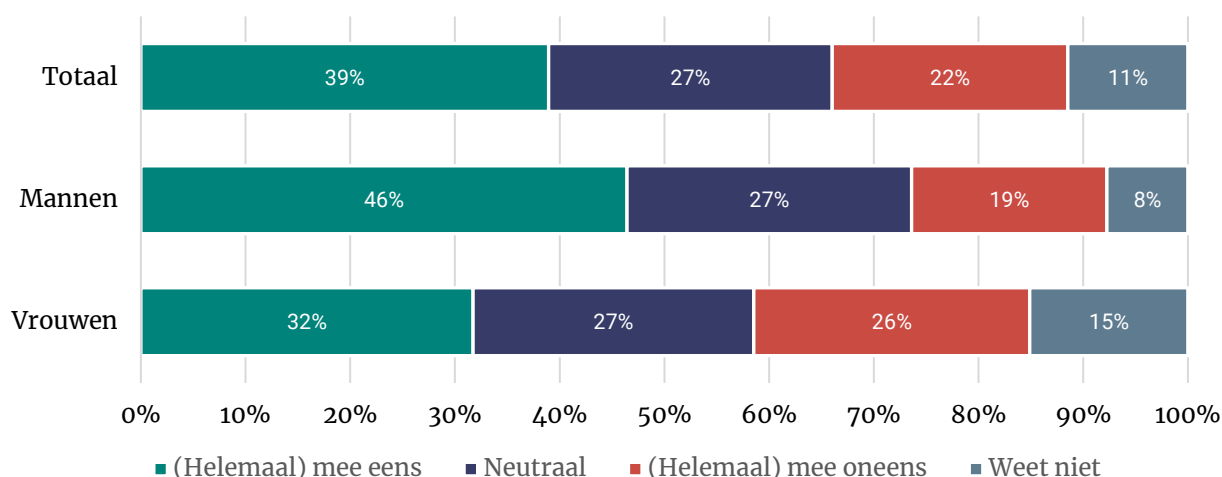
9.2 Normoverschrijdend gedrag

Vier op tien Nederlanders: leidinggevend worden te snel beschuldigd

Nederlanders zijn verdeeld over de vraag of leidinggevend te snel van ongewenst gedrag beschuldigd worden en daardoor ten onrechte beschadigd worden: 39 procent is het hiermee eens, 22 procent niet en een kwart (27%) is hier neutraal over. Mannen vinden dit vaker (46%) dan vrouwen (32%) (Figuur 9.5).

Figuur 9.5 – “Mensen in leidinggevende functies worden te snel van ongewenst gedrag beschuldigd en daardoor ten onrechte beschadigd”, naar geslacht

Basis: iedereen (n = 1483).

Hoogopgeleiden zijn het er minder vaak mee eens (30%) dan laag- (47%) of middelbaar- (43%) opgeleiden. De grootste verschillen vinden we naar politieke voorkeur: kiezers van rechtse partijen (PVV 57%; CDA 53%; VVD 49%; FvD 44%) zijn het er vaker mee eens dan kiezers van linkse partijen (PvdD 28%; PvdA 26%; SP 22%; GL 14%).

Tabel 9.1 – “Mensen in leidinggevende functies worden te snel van ongewenst gedrag beschuldigd en daardoor ten onrechte beschadigd”, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	PVV	CDA	VVD	FvD	CU	D66	PvdD	PvdA	SP	GL
Mee eens	39%	57%	53%	49%	44%	39%	31%	28%	26%	22%	14%
Neutraal	27%	28%	29%	22%	26%	25%	26%	26%	43%	36%	28%
Mee oneens	22%	11%	9%	17%	21%	22%	34%	33%	23%	26%	46%
Weet ik niet	11%	4%	10%	11%	9%	14%	9%	13%	9%	17%	13%

10 Demonstratievrijheid en de gang naar de rechter

10.1 Demonstreren

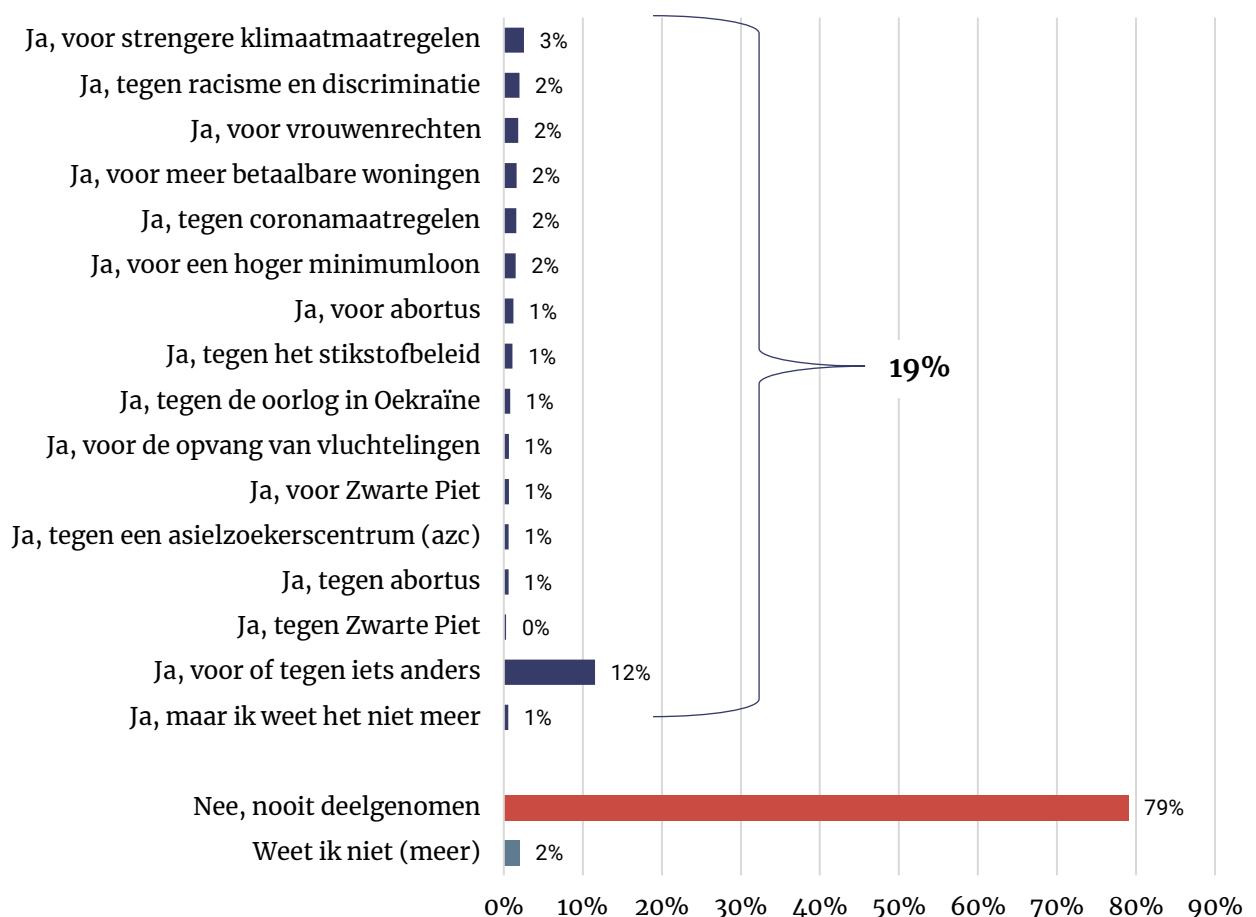
Een op vijf demonstreerde wel eens

Ongeveer een op de vijf Nederlanders (19%) heeft zelf wel eens deelgenomen aan een demonstratie.

We vroegen hen vervolgens waar voor of tegen ze gedemonstreerd hebben. Het vaakst is er gedemonstreerd voor strengere klimaatmaatregelen (3% van de Nederlanders), tegen racisme en discriminatie, voor vrouwenrechten, voor meer betaalbare woningen of tegen de coronamaatregelen (allen 2%). Echter, de meesten die wel eens gedemonstreerd hebben deden dat 'voor of tegen iets anders' (namelijk 12% op een totaal van 19% van de Nederlanders). We merken hierbij op dat het lang geleden kan zijn dat iemand heeft meegedaan, bijvoorbeeld een demonstratie tegen de plaatsing van kernwapens begin jaren '80.

Figuur 10.1 – Heeft u zelf wel eens deelgenomen aan een demonstratie? Zo ja, waar voor of tegen heeft u wel eens gedemonstreerd?

Basis: iedereen (n = 1483).

Degenen die deelgenomen hebben aan een demonstratie zijn vaker 50-plussers (24%) en hoogopgeleiden (23%) (Tabel 10.1). Kiezers van GroenLinks (52%) en de PvdD (40%) hebben het vaakst een deelgenomen aan een demonstratie. Kiezers van VVD (6%) en CDA (9%) het minst vaak.

Tabel 10.1 – “Heeft u zelf wel eens deelgenomen aan een demonstratie?”, naar leeftijd, geslacht en opleiding

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Geslacht		Opleiding		
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Man	Vrouw	Laag	Midden	Hoog
Ja	19%	12%	14%	11%	24%	24%	20%	17%	13%	18%	23%
Nee	79%	84%	83%	87%	73%	75%	77%	81%	84%	80%	75%
Weet niet meer	2%	4%	3%	1%	3%	1%	2%	2%	3%	2%	2%

Tabel 10.2 – “Heeft u zelf wel eens deelgenomen aan een demonstratie?”, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	GL	PvdD*	FvD	PvdA	SP	CU*	PVV	CDA	PVV	VVD
Ja	19%	52%	40%	34%	30%	26%	24%	22%	9%	22%	6%
Nee	79%	48%	58%	60%	69%	74%	76%	76%	88%	76%	93%
Weet niet meer	2%	0%	2%	6%	2%	0%	0%	2%	3%	2%	1%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

Helpt Nederlanders vindt dat er tegenwoordig te veel wordt gedemonstreerd

Uit ander onderzoek van I&O Research (maart 2023)¹⁷ bleek dat een ruime meerderheid (69%) van de Nederlanders vindt dat iedereen vrij moet zijn om voor of tegen iets te demonstreren. Maar uit dit onderzoek, De Staat van het Recht, blijkt dat iets meer dan de helft vindt dat er tegenwoordig te veel wordt gedemonstreerd (52%). Een kwart is het met deze stelling oneens (25%).

Over het demonstreren op de snelweg vinden twee op de drie Nederlanders (68%) dat dit bestraft moet worden. Een relatief klein deel (15%) is het hiermee oneens. Nederlanders zijn het per saldo eens met de stelling ‘Er moet een verbod komen op het verscheuren en verbranden van boeken die voor een bevolkingsgroep grote religieuze waarde hebben (bijvoorbeeld bijbel of koran)’. Bijna de helft is het hiermee eens (46%) en een derde is het ermee oneens (32%).

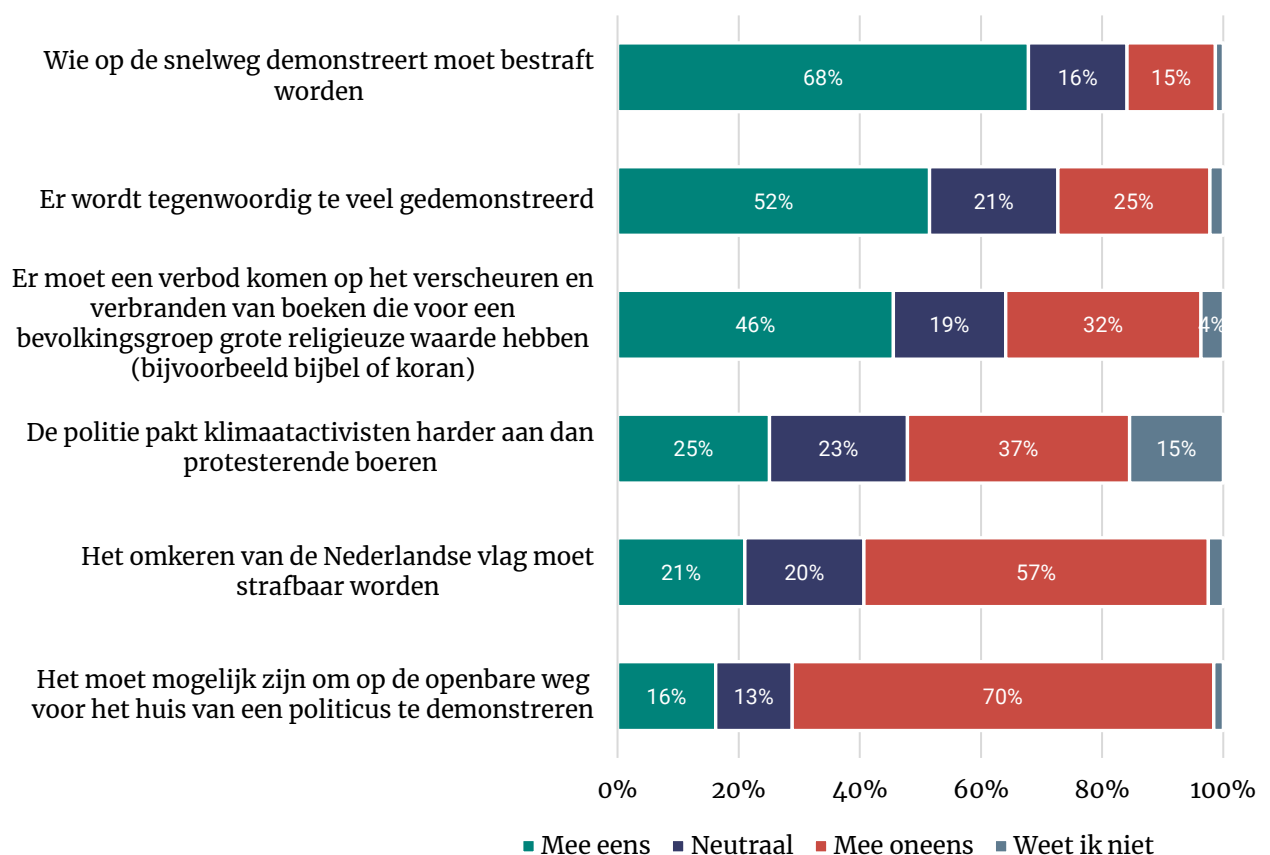
¹⁷ <https://www.ioresearch.nl/actueel/nederlanders-voor-demonstratievrijheid-maar-helpt-keurt-preventieve-arrestaties-goed/>

Er is geen draagvlak voor het strafbaar stellen van het omkeren van de Nederlandse vlag: 21 procent is het hiermee eens, terwijl 57 procent het hiermee oneens is. Ook voor het demonstreren voor het huis van een politicus (op de openbare weg) is weinig enthousiasme: 16 procent vindt dat dit mogelijk moet zijn, 70 procent is het daarmee oneens.

Over de stelling ‘De politie pakt klimaactivisten harder aan dan protesterende boeren’ is Nederland verdeeld: een kwart (25%) is het hiermee eens en 37 procent is het hiermee oneens. Degenen die vinden dat de klimaactivisten harder worden aangepakt dan protesterende boeren hebben we gevraagd of ze dat een goede of slechte zaak vinden. De meesten (22 van de 25%) gaven aan dat ze het een slechte zaak vonden.

Figuur 10.2 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen over demonstreren?

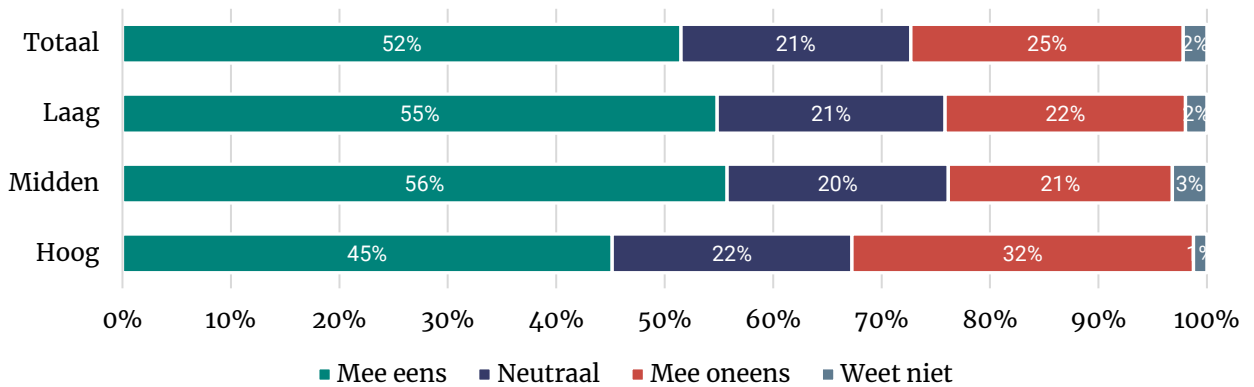
Basis: iedereen (n = 1483).

Met name laag- en middelbaar opgeleiden vinden dat er tegenwoordig te veel gedemonstreerd wordt (55-56%, hoog: 45%; zie Figuur 10.3). Ook kiezers die in 2021 op rechtse partijen stemden zijn het vaker eens met de stelling dan linkse kiezers (Figuur 10.4). FvD-stemmers zijn de uitzondering, slechts een kwart van hen (24%) is het ermee eens.

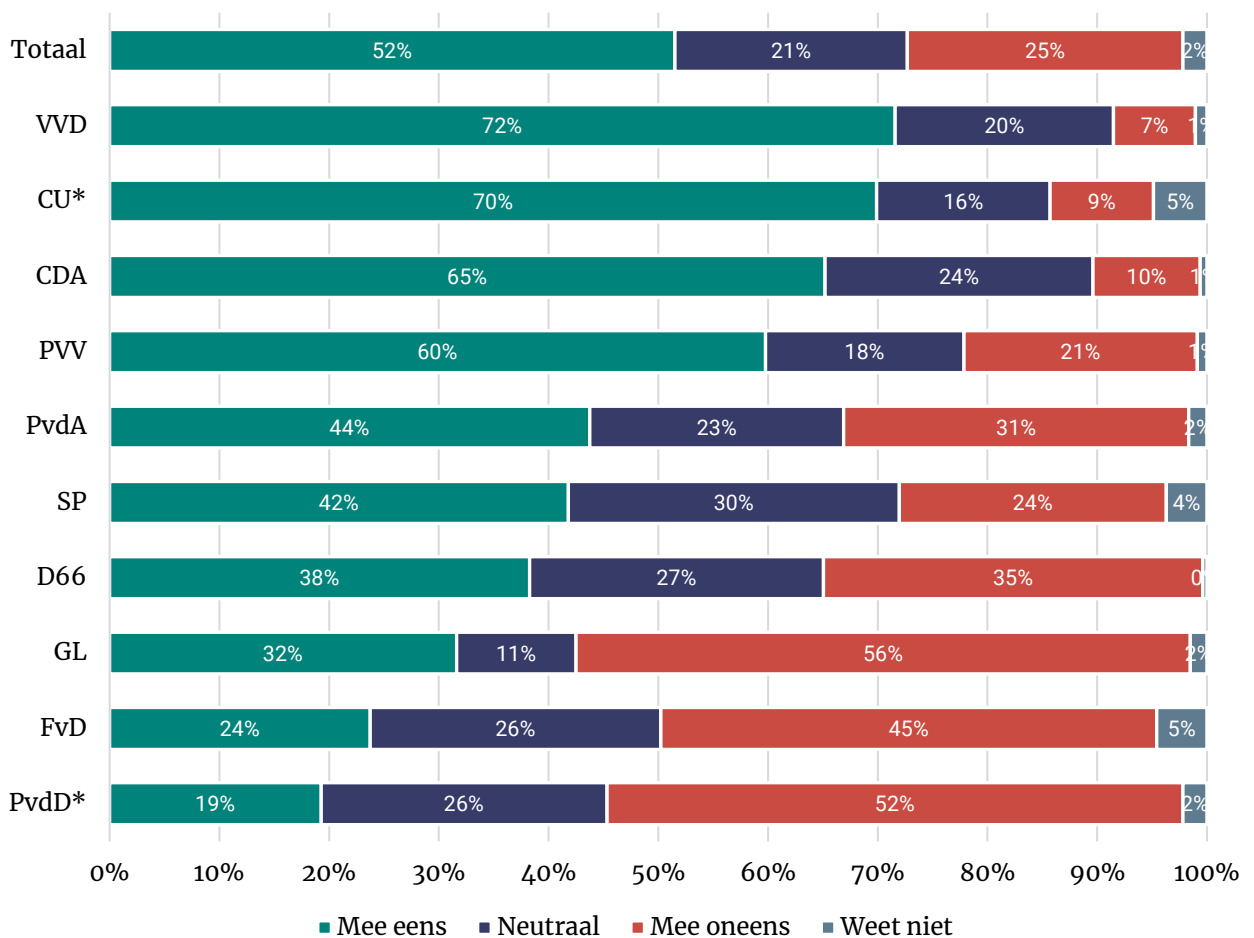
Figuur 10.3 – “Er wordt tegenwoordig te veel gedemonstreerd”, naar opleiding

Basis: iedereen (n = 1483).

Figuur 10.4 – “Er wordt tegenwoordig te veel gedemonstreerd”, naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

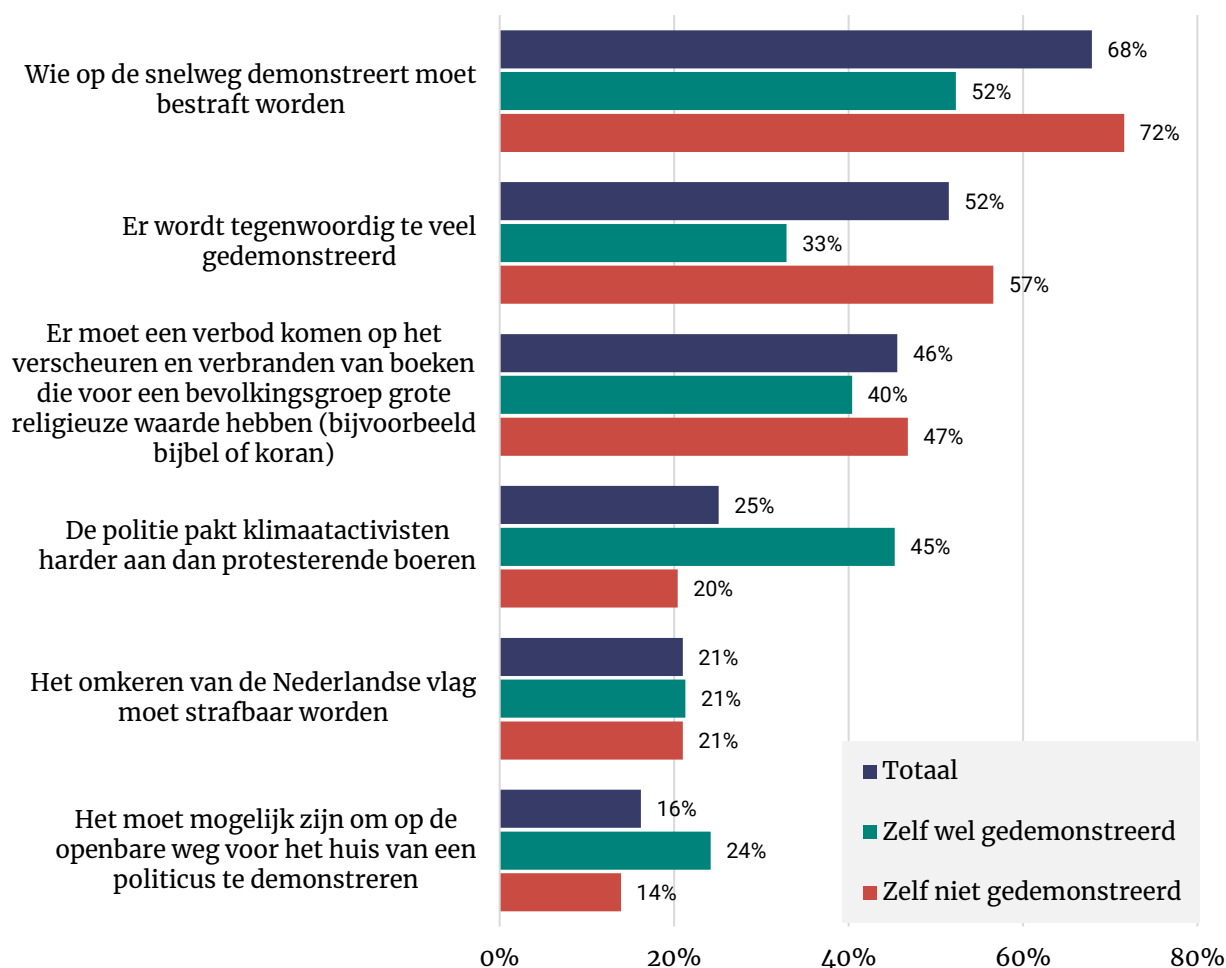
Nederlanders die zelf (wel eens) gedemonstreerd hebben kijken over het algemeen anders naar demonstraties en wat er wel en niet zou mogen dan Nederlanders die dat nog nooit hebben gedaan. Zo is het aandeel dat het eens is met de stelling ‘Wie op de snelweg demonstreert moet bestraft worden’ veel lager onder degenen die gedemonstreerd hebben (52% om 72%).

Ze vinden ook minder vaak dat er tegenwoordig te veel gedemonstreerd wordt (33% tegen 57%). En zijn vaker van mening dat de politie klimaatactivisten harder aanpakt dan protesterende boeren (45%) dan Nederlanders die nooit gedemonstreerd hebben (20%).

Een kwart van degenen die wel eens gedemonstreerd hebben vindt dat het mogelijk moet zijn om voor het huis van een politicus te demonstreren (24%). Onder Nederlanders die nooit gedemonstreerd hebben is dit 14 procent.

Figuur 10.5 – Stellingen naar demonstratiegedrag (% (helemaal) mee eens)

Basis: iedereen (n = 1483).

Tabel 10.3 – Stellingen over demonstreren (% (helemaal) mee eens), naar leeftijd en opleidingsniveau

Basis: iedereen (n = 1483).

	Totaal	Leeftijd					Opleidingsniveau		
		18-24	25-34	35-49	50-64	65+	Laag	Midden	Hoog
Wie op de snelweg demonstreert moet bestraft worden	68%	53%	65%	69%	64%	79%	72%	70%	64%
Er moet een verbod komen op het verscheuren en verbranden van boeken die voor een bevolkingsgroep grote religieuze waarde hebben	46%	44%	37%	37%	48%	57%	55%	45%	41%
De politie pakt klimaatactivisten harder aan dan protesterende boeren	25%	36%	33%	26%	21%	21%	17%	20%	36%
Het omkeren van de Nederlandse vlag moet strafbaar worden	21%	11%	10%	16%	24%	32%	28%	20%	19%
Het moet mogelijk zijn om op de openbare weg voor het huis van een politicus te demonstreren	16%	16%	16%	17%	17%	14%	19%	18%	13%

Tabel 10.4 – Stellingen over demonstreren (% (helemaal) mee eens), naar stemgedrag bij TK21

Basis: iedereen (n = 1483); selectie van kiezersgroepen met voldoende waarnemingen (n > 40).

	Totaal	VVD	D66	PVV	CDA	SP	PvdA	GL	FvD	PvdD*	CU*
Wie op de snelweg demonstreert moet bestraft worden	68%	82%	64%	69%	76%	63%	68%	53%	50%	37%	81%
Er moet een verbod komen op het verscheuren en verbranden van boeken die voor een bevolkingsgroep grote religieuze waarde hebben	46%	49%	43%	37%	62%	50%	55%	41%	25%	40%	63%
De politie pakt klimaatactivisten harder aan dan protesterende boeren	25%	16%	48%	14%	12%	29%	32%	62%	3%	54%	18%
Het omkeren van de Nederlandse vlag moet strafbaar worden	21%	40%	25%	47%	32%	22%	19%	23%	12%	17%	24%
Het moet mogelijk zijn om op de openbare weg voor het huis van een politicus te demonstreren	16%	8%	5%	29%	12%	13%	11%	13%	50%	22%	3%

* Uitkomsten voor PvdD (n = 47) en CU (n = 42) zijn indicatief.

10.2 Gang naar de rechter

Ruime minderheid vindt dat actiegroepen te makkelijk rechtszaken tegen kabinet starten

Een derde (35%) vindt dat mensen te snel naar de rechter stappen om een probleem op te lossen.

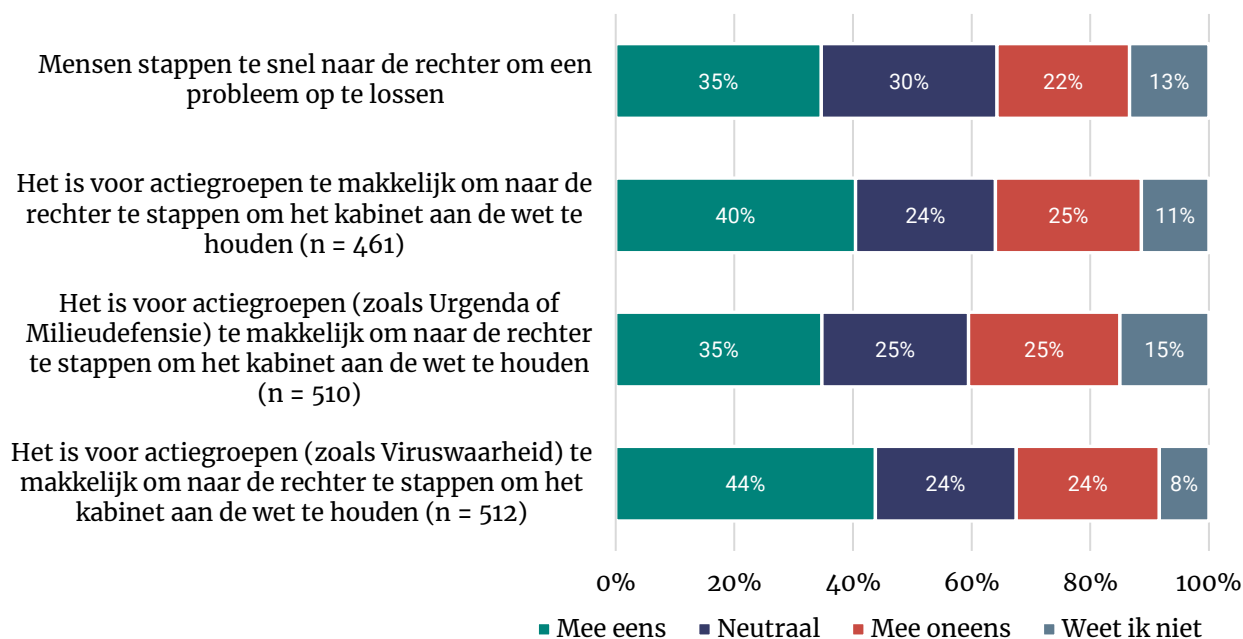
We hebben ook drie versies van dezelfde stelling voorgelegd: 'Het is voor actiegroepen te makkelijk om naar de rechter te stappen om het kabinet aan de wet te houden.' In de reguliere versie hebben we niet gespecificeerd om wat voor soort actiegroepen het gaat (n = 461). In dat geval is 40 procent van de Nederlanders het ermee eens.

In de ene stelling hebben we toegevoegd dat het gaat om actiegroepen 'zoals Urgenda of Milieudefensie'.¹⁸ Dan is 35 procent het eens met deze stelling. Dat is vergelijkbaar met de stelling waarbij we dat niet gespecificeerd hebben.

Wanneer in de stelling 'actiegroepen zoals Viruswaarheid' is opgenomen, is 44 procent het ermee eens dat het voor actiegroepen te makkelijk is om naar de rechter te stappen. Dat is vergelijkbaar met de versie waarbij we niets gespecificeerd hebben, maar wel significant hoger dan de versie waarbij we Urgenda en Milieudefensie noemen.

Figuur 10.6 – In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Basis: iedereen (n = 1483), at-random is één van de laatste drie stellingen aangeboden.

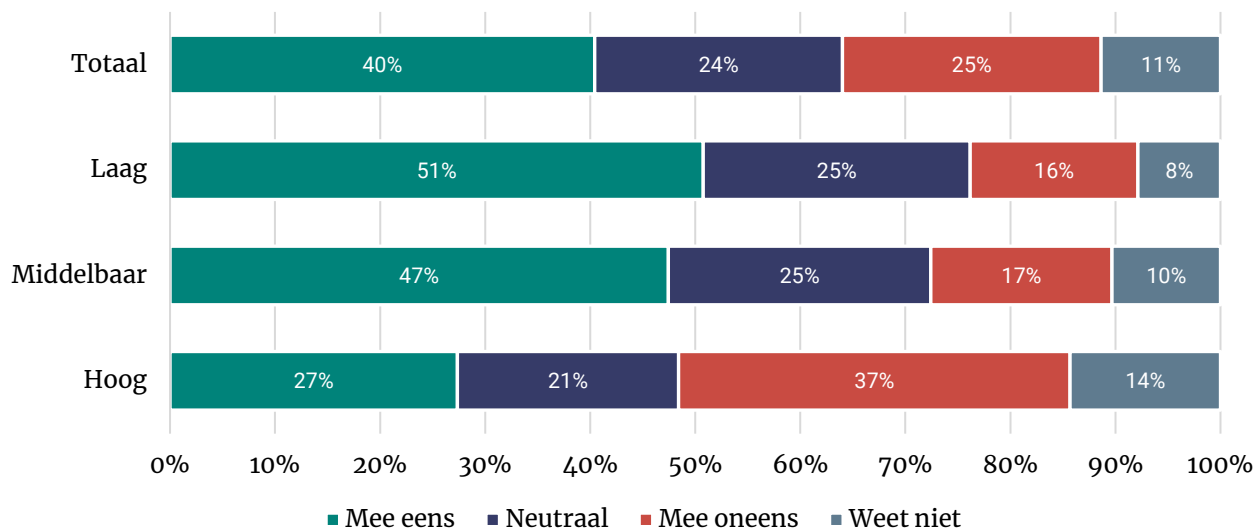

¹⁸ Urgenda en Milieudefensie hebben de Nederlandse staat voor de rechter gedaagd om ambitieuzer klimaatbeleid af te dwingen

Laag- en middelbaar opgeleiden vinden bijna twee keer zo vaak als hoogopgeleiden dat het voor actiegroepen te makkelijk is om naar de rechter te stappen (laag: 51%, midden: 47%, hoog: 27%). Hoogopgeleiden zijn het er vaker mee oneens (37%) dan mee eens (27%).

Figuur 10.7 – “Het is voor actiegroepen te makkelijk om naar de rechter te stappen om het kabinet aan de wet te houden”, naar opleidingsniveau

Basis: split-run groep 1 (n = 461).

Als we dezelfde stelling voorleggen met de specificatie ‘actiegroepen (zoals Viruswaarheid)’ veranderen de percentages voor lager en middelbaar opgeleiden niet. Voor hoogopgeleiden zien we wel een verschuiving. Bij de stelling hierboven is 27 procent van de hoogopgeleiden het ermee eens dat het te makkelijk is voor actiegroepen, wanneer we Viruswaarheid noemen is dat 39 procent.

Figuur 10.8 – “Het is voor actiegroepen (zoals Viruswaarheid) te makkelijk om naar de rechter te stappen om het kabinet aan de wet te houden”, naar opleidingsniveau

Basis: split-run groep 3 (n = 512).

